

'Daar zit muziek in!'

'Muziek als middel om tot groepsfeerverbetering te komen in de klas'

Gemaakt door:	Stefanie Timmerhuis
Studentnummer:	2152521
Titel:	'Daar zit muziek in!'
Ondertitel:	<i>'Muziek als middel om tot groepsfeerverbetering te komen in de klas'</i>
Opleiding:	Master SEN – Gespecialiseerde leerkracht (voltijd) Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg
Begeleid door:	V. Siemerink-Bijvoet
Studiejaar:	2009/2010

Samenvatting

‘Er hing vandaag een slechte sfeer in de groep!’ Iedere leerkracht maakt wel eens zo’n dag mee. De leerlingen hebben veel ruzie, tonen weinig respect voor elkaar en laten elkaar niet uitpraten. ***‘Er hangt iets in de lucht,’*** wordt dan vaak gezegd door de leerkracht. Gelukkig komt het vaak voor dat de groepssfeer de volgende dag een stuk beter is. Maar in mijn klas is het anders.

Al jarenlang, dag in dag uit, hangt er een negatieve sfeer in de groep. Door een gebrek aan de sociale vaardigheden zijn de leerlingen erg moeilijk in omgang met elkaar en met leerlingen uit andere klassen. Omdat dit probleem een belemmering is voor het functioneren van leerling en leerkracht heb ik gezocht naar een oplossing. Het ongewenste gedrag van de leerlingen verandert niet als er enkel over wordt gesproken. De leerlingen moeten spelenderwijs kunnen ondervinden welk gewenst gedrag wij graag van hen willen zien. Met een creatieve werkvorm kunnen leerlingen het onuitspreekbare en onbewuste uiten, waardoor je dicht bij hun gevoel kunt komen. Dit onderzoek beschrijft waarom ik voor muziek heb gekozen als creatieve werkvorm om de groepssfeer te verbeteren in de klas. Om te onderzoeken hoe deze creatieve werkvorm het best ingezet kan worden heb ik een literatuuronderzoek gedaan en een interview afgenomen met een muziektherapeut. Op grond van die gegevens heb ik een product ontworpen voor de klas. *‘Daar zit muziek in!’* bestaat uit muzieklessen die gericht zijn op het ontwikkelen van de sociale vaardigheden van de leerlingen. Het gaat er niet om dat de leerlingen een goed stuk muziek leren spelen, het proces van handelen staat voorop. Uitdagende activiteiten die aansluiten bij de belevingswereld zetten de leerlingen onbewust aan het nadenken over hun eigen gedrag. Door het uitvoeren van de muziekactiviteiten in praktijk heb ik kunnen concluderen in hoeverre een creatieve werkvorm een bijdrage kan leveren aan de verbetering van de groepssfeer in mijn klas. Met de juiste aanbeveling naar de school hoop ik te hebben bereikt dat niet alleen mijn klas, maar ook andere klassen een prettige sfeer in de groep zullen ervaren dankzij de inzet van een creatieve werkvorm.

‘De opvoeding heeft bittere wortels, maar haar vruchten zijn zoet.’
(Aristoteles, Griekse filosoof; 384 v.C. – 322 v.C.).

Inhoudsopgave

Inleiding	blz. 4
Hoofdstuk 1 <i>Aanleiding en probleemstelling</i>	blz. 7
Hoofdstuk 2 <i>Theoretische onderbouwing</i>	blz. 10
Hoofdstuk 3 <i>Onderzoeksmethodologie</i>	blz. 16
3.1 <i>Opbouw onderzoek</i>	blz. 16
3.2 <i>Onderzoeksvraag +subvragen</i>	blz. 17
3.3 <i>Onderzoeksmiddelen</i>	blz. 17
3.4 <i>Triangulatie</i>	blz. 18
3.5 <i>Validiteit en betrouwbaarheid</i>	blz. 18
3.6 <i>Ethische kwesties</i>	blz. 19
Hoofdstuk 4 <i>Data analyse en resultaten</i>	blz. 20
4.1 <i>Datapresentatie</i>	blz. 20
4.2 <i>Data-analyse</i>	blz. 31
Hoofdstuk 5 <i>Conclusies</i>	blz. 35
5.1 <i>Conclusies</i>	blz. 35
5.2 <i>Aanbevelingen</i>	blz. 37
Hoofdstuk 6 <i>Evaluatie onderzoek</i>	blz. 39
Nawoord	blz. 41
Literatuurlijst	blz. 42
Bijlagen	blz. 43

Inleiding

Stel je voor: je hebt nog net op je 19^e het diploma voor leerkracht basisonderwijs in je handen gekregen, je bent leergierig en je ziet wel een uitdaging in het werken met kinderen die niet naar het regulier onderwijs kunnen. Wat doe je dan? Dan ga je de Master Special Educational Needs voor gespecialiseerde leraar volgen van Fontys op de Edith Stein in Hengelo!

Nadat ik het Havodiploma gehaald had ben ik begonnen met de opleiding tot leerkracht basisonderwijs die ik volgde op de Edith Stein in Hengelo. Ik ben gestart met het versnelde traject en heb met glans binnen 3 jaar mijn diploma in ontvangst kunnen nemen. Maar ik zag het eigenlijk nog niet zitten om op mijn 20ste al fulltime aan het werk te gaan binnen het onderwijs. Daarom ben ik na de zomervakantie begonnen met de Master SEN voor gespecialiseerde leraar. Behalve de positieve verhalen van oud-studenten van Fontys ging mijn keuze uit naar deze opleiding omdat ik wist dat wat extra bagage op het gebied van leer- en gedragsstoornissen (en problemen) geen kwaad kon in een tijd waarin passend onderwijs en inclusief onderwijs belangrijke begrippen zijn en de leerlingen van tegenwoordig steeds assertiever worden, maar helaas niet altijd op een correcte manier. Ik had nog geen enkele ervaring met het speciaal (basis) onderwijs en hield er rekening mee dat deze vorm van onderwijs mogelijk niet bij mij zou passen. Echter, ik heb snel ontdekt hoe leuk, interessant en uitdagend het wel niet is om in het speciaal onderwijs te werken.

‘Opleiding is de beste proviand op de reis naar ouderdom.’ (Aristoteles; Griekse filosoof, 384 v.C. – 322 v.C.).

Sinds 10 september werk ik iedere donderdag en vrijdag op mijn leerwerkplek binnen de S.B. in E. De S.B. is een regionale school voor speciaal onderwijs aan langdurig zieke kinderen, kinderen met een lichamelijke handicap van 3 tot 14 jaar. De S.B. richt zich op leerlingen die vanwege medische, lichamelijke of meervoudige beperkingen niet adequaat geholpen kunnen worden binnen het basisonderwijs of speciaal basisonderwijs. De S.B. is een bijzonder neutrale school. Dit betekent, dat de school geen specifieke geloofsovertuiging of richting heeft. Op de school is plaats voor kinderen van allerlei geloofsovertuigingen, richtingen en nationaliteiten.

Het motto van de school is: *Onderwijs op maat, gewoon als het kan, speciaal als het moet.*

De klas waarin ik les geef en verschillende opdrachten uitvoer voor de opleiding is 'de Eksters'. De Eksters is een klas met 13 leerlingen van 10 of 11 jaar. De leerlingen hebben te kampen met chronische gezondheidsproblemen die mogelijk de oorzaak zijn van een grote ontwikkelingsachterstand en sociaal-emotionele problemen. Zo zijn er enkele leerlingen met epilepsie, (aangeboren) hartafwijkingen, astma en zijn er ex-prematuren. Tevens komt schisisproblematiek, Encephalocèle en de Ziekte van Von Recklinghausen voor.* Deze gezondheidsproblemen kunnen samen gaan met leer- en gedragsstoornissen. De intelligentiequotiënt (IQ) van de leerlingen uit 'de Eksters' ligt tussen de 50 en 80.

Ik heb voor een onderzoek gekozen dat voornamelijk gericht is op het verbeteren van de groepssfeer binnen de 'Eksters'. Van begin af aan viel het me op dat de leerlingen slecht tegen hun verlies kunnen, elkaar weinig gunnen, moeite hebben met samenwerken en erg agressief op elkaar kunnen reageren. Naar mijn mening belemmert deze slechte groepssfeer de ontwikkeling van de leerlingen. Een rekenles is al voorbij na het geven van de klassikale uitleg, puur omdat het je als leerkracht heel veel tijd kost om de leerlingen te temperen omdat ze veel te veel op elkaar letten en zich met elkaar bemoeien, waardoor ruzies en vele zinloze discussies ontstaan. Ik zie het verbeteren van de groepssfeer als hoofddoel voor de 'Eksters' omdat deze voorwaarde is voor het creëren van een veilige en vertrouwde leeromgeving en tevens belangrijk is voor het kunnen voldoen aan de 3 basisbehoeften; relatie, competentie en autonomie (Stevens, 1984). De leerlingen zullen zich op allerlei gebieden sneller ontwikkelen, van rekenen tot gymnastiek, als aan deze behoeften kan worden voldaan.

Ik hoop met dit onderzoek een belangrijke bijdrage te kunnen leveren aan de ontwikkeling van een positieve groepssfeer in 'de Eksters'. Het is mijn streefdoel om

* - Ex-prematuren; te vroeg geboren kinderen met (hierdoor) complicaties, waardoor ze gedurende langere tijd op het ziekenhuis verblijven.

- Bij Schisis problematiek is er sprake van een aangeboren spleet in de lip, kaak en/of gehemelte. Hierdoor ontstaan spraakproblemen.

- Encephalocèle is een aangeboren aandoening waarbij er door het niet helemaal sluiten van de neurale buis een opening is ontstaan in de schedel, meestal aan de buitenkant.

- De ziekte van Von Recklinghausen ontstaat door een aangeboren erfelijke aandoening die veroorzaakt wordt door een verandering in het genetisch materiaal (mutatie). Hierdoor ontbreekt een bepaald eiwit (neurofibromine). Het ontstaan van gezwellen (tumoren) kan het gevolg zijn.

bij de afronding van dit onderzoek een groep leerlingen te zien die bereidt zijn om elkaar te helpen zonder dat er sprake is van 'moeten', niet constant op elkaar letten en zich met elkaar bemoeien, respect krijgen en willen geven en vooral veel plezier hebben met elkaar. De productiviteit van de leerlingen gaat omhoog en een positieve bijkomstigheid zou zijn dat daardoor de leerlingen zich cognitief beter ontwikkelen. Zelf hoop ik te leren hoe de probleemgedragingen van de leerlingen ontstaan en welke invloed deze hebben op de groeps sfeer. Maar daar komt bij dat ik wil weten hoe ik deze probleemgedragingen het beste kan aanpakken zodat de groeps sfeer wordt verbeterd. Ik wil ontdekken hoe de betekenisvolle activiteit eruit ziet om de leerlingen dichter bij elkaar te brengen.

'De beste leraar is hij, die het meest van zijn leerlingen opsteekt'. (Jean de Boisson, 1918-1985).

Je kunt ‘zomaar’ een onderzoek beginnen omdat je de opdracht hebt gekregen vanuit de opleiding, maar je kunt niet zomaar kiezen voor een onderwerp. Je kiest dat onderwerp wat aansluit bij de leerlingen, collega’s of school. En natuurlijk moet je er zelf achterstaan. Zo heb ik een bewuste keuze gemaakt voor een onderzoek dat gericht is op het verbeteren van de groepssfeer in ‘de Eksters’.

Vanaf september ga ik wekelijks naar mijn leerwerkplek op de S.B. binnen de ‘Eksters’. Ik ga met veel plezier naar deze school - en ook zeker naar de klas - maar vanaf het begin merkte ik al dat ‘de Eksters’ geen hechte groep was. Het viel me op dat de leerlingen elkaar eigenlijk bijna niets gunnen en dat ze fel en agressief op gewenst of ongewenst gedrag van andere leerlingen reageren. Dit vergt veel energie van de leerkracht en brengt de nodige irritaties met zich mee. De leerkracht moet namelijk steeds weer opnieuw met de leerlingen in gesprek om ze te sussen. Veel werktijd gaat verloren omdat de instructie telkens opnieuw gestoord wordt.

Samenwerken vinden de leerlingen heel moeilijk. Er zijn enkele groepjes binnen de klas, waarbinnen de leerlingen wel met elkaar kunnen samenwerken. Echter als een leerling met iemand uit een ander groepje moet samenwerken, leidt dat tot weinig of geen resultaat. Uit de groepsplannen van vorige jaren kun je concluderen dat de groepssfeer nooit beter is geweest. En dat is opvallend, want de groepssamenstelling is al jaren min of meer hetzelfde gebleven.

De negatieve sfeer in de groep belemmert de ontwikkeling van de leerlingen. Niet alleen op sociaal-emotioneel gebied en op het gebied van de identiteitsontwikkeling, maar ook op cognitief gebied. En daarom is het naar mijn mening zo belangrijk dat er wordt onderzocht op welke manier de groepssfeer positief kan worden ontwikkeld. Je kunt stellen dat het geen zin meer heeft omdat de leerlingen al in de bovenbouw zitten en de sfeer nooit goed is geweest, maar ik zie 13 bijzondere individuen met verschillende behoeftes en emoties waarmee wat te bereiken is. Ik ben ervan overtuigd dat de ‘Eksters’ een hechtere groep kan worden, maar daar is wel een betekenisvolle aanpak voor nodig waarmee iedere leerling tot zijn recht kan komen.

'De opvoeding heeft bittere wortels, maar haar vruchten zijn zoet.'
(Aristoteles, Griekse filosoof; 384 v.C. – 322 v.C.).

Aan de hand van deze aanleiding voor het onderzoek gericht op de groepssfeer kan ik een probleemstelling opstellen:

Probleemstelling: Door de inzet van een creatieve werkvorm als therapeutisch middel kan een betere groepssfeer ontstaan in de groep de Eksters.

Het doel van mijn onderzoek is een bijdrage te kunnen leveren aan de algehele ontwikkeling van de leerlingen door de groepssfeer van 'de Eksters' mogelijkwerijs te verbeteren. Dit wil ik doen door een creatieve werkvorm als middel in te zetten om de leerlingen dichter bij elkaar te brengen. Ik heb hiervoor gekozen, omdat een creatieve werkvorm veel mogelijkheden biedt om leerlingen hun gevoelens te laten uiten, en het kan betekenisvol zijn voor de leerlingen omdat ze zich lekker kunnen uitleven en het ontspannend kan zijn. Ik hoop te kunnen bereiken dat de leerlingen dankzij activiteiten gericht op de sociale vaardigheden minder op elkaar letten, zich niet constant met elkaar bemoeien, respect tonen en krijgen en behulpzamer worden. Hierdoor zal de groepssfeer beter worden in 'de Eksters'. De leerlingen hoeven van mij niet allemaal vriendjes en vriendinnetjes van elkaar te worden, en het is ook niet erg als ze het nog moeilijk vinden dat een klasgenoot beter is of meer heeft dan zij. Maar ik verwacht dat ik op zijn minst kan bereiken dat de leerlingen minder op elkaar letten en zich niet altijd met elkaar bemoeien. Zo zal er veel minder spanning heersen in de groep en zullen de leerlingen langzamerhand ook meer respect voor elkaar tonen. Ik wil door middel van een literatuurstudie en onderzoek binnen en buiten de school een antwoord proberen te vinden op de hoofdvraag van mijn onderzoek:

Onderzoeksvraag:

- 'In hoeverre kan een creatieve werkvorm een bijdrage leveren aan de verbetering van de groepssfeer in de groep, de Eksters?'

Om een antwoord te kunnen geven op deze hoofdvraag is het van belang om verschillende deelvragen op te stellen en te onderzoeken:

Deelvragen:

- Wat is de oorzaak van de slechte sfeer in de groep?
- Hoe beoordelen de leerlingen uit de groep de Eksters zelf de sfeer in hun klas?
- Wat zijn de randvoorwaarden voor een positieve groepssfeer in de klas?
- Welke creatieve werkvorm is het meest geschikt voor de leerlingen uit de groep de 'Eksters', om te werken aan een betere groepssfeer?
- Wat zijn de uitgangspunten van deze creatieve werkvorm?
- Hoe kan deze creatieve werkvorm voor de Eksters worden ingezet zodat het een bijdrage levert aan een betere groepssfeer?

Ik verwacht vanuit de praktijk een antwoord te kunnen geven op de deelvragen 'Hoe beoordelen de leerlingen uit de Eksters zelf de sfeer in hun klas?' en 'Hoe kan deze creatieve werkvorm voor de Eksters worden ingezet zodat het een bijdrage levert aan een betere groepssfeer?'. De overige deelvragen worden beantwoord vanuit de literatuur.

Het is duidelijk dat het voor de algehele ontwikkeling van ‘de Eksters’ belangrijk is dat er gewerkt wordt aan een meer positieve groepssfeer. Maar de vraag is: op welke manier en met welke activiteit kan deze groepssfeer worden bereikt? Om dit te ontdekken is het onder meer belangrijk om te onderzoeken wat de oorzaak is van het probleemgedrag van de leerlingen en of ik het negatieve gedrag kan veranderen en hoe. Aan de hand van een literatuurstudie heb ik gezocht naar antwoorden op deze vragen en geprobeerd een beeld te creëren van de vorm die mijn onderzoek zal aannemen.

Op mijn leerwerkplek, in de Eksters, is het slecht gesteld met de groepssfeer. De leerlingen gunnen elkaar niets, reageren fel en agressief op elkaar waardoor er een zekere spanning te voelen is tijdens de les. Het probleem van het ontbreken van een groepssfeer is het gevolg op het gedrag van de leerlingen. Gedrag bestaat uit waarneembare handelingen, niet-waarneembare handelingen of onbewuste handelingen. In de Toegepaste Gedragstheorie gaat men ervan uit dat het gedrag dat iemand vertoont, zich altijd voordoet in een context: dit is een omgeving waarin de persoon zich bevindt (Krab, Engelen-Snaterse en Boer-Boosman, de, 2000). Gedrag wordt uitgelokt door kenmerken van de situatie. De leerkracht en de medeleerlingen staan met elkaar in interactie: het gedrag van de een roept gedrag van de ander op. Gedrag wordt uitgelokt door voorafgaand gedrag of voorafgaande gebeurtenissen. In de Eksters is dit duidelijk zichtbaar. Als een leerling bij wijze van spreken een pen op de grond laat vallen tijdens het stillezen reageert een klasgenoot daarop met gemopper omdat het hem blijkbaar stoort. Daarop reageert weer een andere leerling en zo komt het dat als een soort kettingreactie iedereen uit de klas iets gezegd of geroepen heeft met als oorzaak het laten vallen van een pen. Gedrag wordt bepaald door de gevolgen (Krab, Engelen-Snaterse en de Boer-Boosman, 2000). Volgens Krab (2000) worden in de gedragstheorie twee soorten gedragingen onderscheiden: aangeboren en aangeleerd gedrag. Aangeboren gedrag is al het gedrag dat men bij de geboorte heeft meegekregen. In mijn groep, de eksters, zitten leerlingen met een aangeboren gedragsstoornis als bijvoorbeeld ADHD, NLD en ADD. De probleemgedragingen die uit deze gedragsstoornissen voortkomen zijn niet of nauwelijks te veranderen. Maar een groot deel van de probleemgedragingen van

deze leerlingen en de rest van de groep zijn aangeleerd. Aangeleerd door de leerling zelf, door ouders, klasgenoten of mensen uit de omgeving. De gedragstheorie neemt aan dat aangeleerd gedrag ook weer afgeleerd kan worden (Krab, 2000). De leerkracht die probleemgedrag wil afleren, zal de leerling duidelijk moeten maken welk gedrag hij daarvoor in de plaats wil zien; hij zal het afleren van ongewenst gedrag altijd moeten combineren met het aanleren van gewenst gedrag.

'Een klas is een orkest: een goede docent apprecieert alle instrumenten'. (Siegfried E. van Praag, 1899-2002)

Bij de leerlingen uit de Eksters ontbreekt het aan sociale vaardigheden. Het gewenste gedrag in de vorm van sociale vaardigheden zal in de plaats moeten komen van het ongewenste gedrag; o.a. negeren, klikken en geen respect hebben voor elkaar. Volgens Prins (1995) is sociaal vaardig gedrag elk sociaal geaccepteerd gedrag dat bijdraagt tot het initiëren en handhaven van positieve sociale interacties en communicaties. De sociale vaardigheden die ik zou willen zien in de Eksters omdat daardoor een betere groepssfeer zal ontstaan zijn; respect vragen en geven, elkaar helpen (samenwerken), ongelijk of onmacht toegeven, zorg opbrengen voor iemand anders en zich discreet opstellen. Om ervoor te zorgen dat de leerlingen uit de Eksters dit positief gewenste gedrag in de vorm van sociale vaardigheden laten zien moet ik het ongewenste probleemgedrag beïnvloeden. In 'Gedragsverandering binnen en buiten de klas' (2000) wordt beschreven dat men in de Toegepaste Gedragstheorie verschillende strategieën kent om ongewenst gedrag af te leren. Als je zicht hebt op het gedrag en de mate waarin het voorkomt kun je volgens Engelen-Snaterse (2000) als volgt handelen om ongewenst gedrag te verminderen:

- gewenst gedrag versterken
- ongewenst gedrag negeren
- wegnemen van plezierige gevolgen van het ongewenste gedrag
- toedienen van vervelende gevolgen

Echter, naar mijn mening is het toepassen van deze strategieën niet voldoende om binnen een niet al te lange periode een positieve groepssfeer te creëren binnen de Eksters. Gewenst gedrag moet versterkt worden, aldus de strategie uit de Toegepaste Gedragstheorie, maar het gewenste gedrag in de vorm van sociale vaardigheden en sociaal competent zijn zie je maar weinig terug in praktijk. Dus is

het voor de Eksters van belang dat de leerkracht energie steekt in activiteiten waarbij de sociale vaardigheden worden benadrukt en worden ontwikkeld.

‘Sociaal gevoel bezitten: zich liever in een groep vervelen dan alleen’ (Julien de Valckenaere, 1898-1958)

Erik Verliefde (1999) noemt in zijn boek ‘Groeipiijnen in sociaal contact’ 6 voorwaarden om sociaal vaardig gedrag te kunnen vertonen.

1. een goede waarneming
2. een positief zelfbeeld
3. probleemoplossend kunnen denken
4. kunnen omgaan met gevoelens van jezelf en van andere mensen
5. voldoende sociale cognitie hebben
6. inzicht in het communicatieproces

Deze voorwaarden ontstaan niet zomaar, en bereiken de leerlingen uit de Eksters niet uit zichzelf. Het is belangrijk dat ik activiteiten inzet die uitdagend zijn en doelgericht en passen bij de belevingswereld. De activiteit moet tevens aansluiten bij de basisbehoeften; relatie, competentie, en autonomie (Stevens, 1984). Onder betekenisvolle activiteiten die uitdagend zijn versta ik activiteiten die nieuw zijn voor de leerlingen, afwisselend en aansluiten bij hun niveau. Ik ben zelf creatief aangelegd en daarom kwam ik met het idee dat het misschien wel wat zou zijn voor de Eksters om mijn hobby, tekenen, in te zetten als activiteit met als doel het werken aan de voorwaarden voor sociaal vaardig gedrag. Ik las het boek ‘Kinderen tekenen; ontwikkeling en achtergronden’ (1995) waarin Rose Fleck-Bangert beschrijft dat kinderen zich met tekenen kunnen uiten en hun gedachten en gevoelens kunnen verwerken. Dat is voor de leerlingen uit de Eksters belangrijk, want door hun thuissituatie, medische verleden, leer en/of gedragsstoornissen en (aangeleerde) gedragsproblemen hebben zij veel gevoelens te verwerken. En het probleem hierbij is dat zij het moeilijk vinden om die gevoelens te uiten, en ze te weinig handreikingen krijgen om ze op een goede manier te verwerken. Door die opknoping van gevoelens kan ongewenst gedrag ontstaan, hebben de leerlingen weinig vertrouwen in zichzelf en in anderen en dit heeft een nadelige invloed op de groepssfeer. Volgens Rose Fleck-Bangert (1995) kunnen er kindertekeningen ontstaan die in feite mededelingen zijn of soms ook hulpkreten. Er is inlevingsvermogen van volwassenen voor nodig

om ze te begrijpen en op de juiste manier te reageren. Door kinderen de ruimte te geven en in hun waarde te laten, kunnen we hen helpen hun eigen uitdrukkingsmogelijkheden te ontdekken. Teken en kan dus een middel zijn om aan de sociale vaardigheden en groepssfeer te werken. Echter, op de S.B. wordt al veel aandacht besteed aan de kunstzinnige vakken tekenen en handvaardigheid, terwijl muziek en drama nauwelijks aan de orde komt. Daarom is het voor de leerlingen uit de Eksters meer betekenisvol om te kiezen voor een vak waar ze nog niet veel mee in aanraking zijn gekomen op school.

'Muziek en ritme vinden hun weg tot in de geheime plaatsen van de ziel.' (Plato, Grieks filosoof; 427 v.C. – 347 v.C.)

Darnley-Smith en Patey leggen in 'MusicTherapy' (2003) uit dat muziek een aangeboren eigenschap is om te communiceren. Met geluiden met verschillende melodieën, ritmes en volume kunnen baby's aan ouders duidelijk maken hoe ze zich voelen en wat ze nodig hebben.

'Contemporary research from child psychology and psychobiology has demonstrated the innate properties of musicality. Innate musicality has a vital function from the moment we are born, when we use sound as our earliest means of communication. The sounds an infant might make in any one moment have pitch, timbre, rhythm, intensity and melody. Furthermore, these sounds communicate feelings such as hunger, contentment, the need for sleep, and so on. The infant uses these sounds to interact, and, all being well, eventually learns to talk as developmental processes take place and the sounds are extended into speech.'

Muziek kan ingezet worden als therapeutisch middel om te werken aan psychische, sociale en cognitieve problemen. Darnley-Smith en Patey geven in 'MusicTherapy' (2003) de volgende beschrijving van muziektherapie:

'Music therapy is the use of music and/or musical elements (sound, rhythm, melody and harmony) by a qualified music therapist, with a client of group, in a process designed to facilitate and promote communication, relationships, learning, mobilization, expression, organization, and other relevant therapeutic objectives, in order to meet physical, emotional, mental, social and cognitive needs.'

Muziek biedt veel mogelijkheden voor uitdagende activiteiten gericht op het werken aan een positieve groepssfeer. Smeijsters (2006) schrijft in zijn 'Handboek muziektherapie' dat muziektherapie zich kan richten op het veranderen van gedrag. Daarnaast hebben de uitgangspunten van muziektherapie betrekking op zelfwaarneming, behoeften en gevoelens, contact en communicatie en cognities. Muziektherapie mag niet verward worden met muziekles. Het gaat er niet om dat je een muziekinstrument leert bespelen of een esthetisch mooi stuk muziek kunt produceren. Het gaat om processen in de muziek en in het contact met de therapeut. Gemaakte ervaringen kunnen een hulp zijn in het dagelijks leven. Volgens Evelein (2009) is muziek maken uiterst sociaal. Simultane interactie, wederzijdse afhankelijkheid, gelijkwaardigheid, het nastreven van gemeenschappelijke doelen, persoonlijk aanspreekbaar zijn en individuele verantwoordelijkheid zijn essentieel.

'Becoming a group is more than being together in the same space, and together playing or listening to music. For a start, music itself can draw us instantly into the present, even where, paradoxically, a piece of music can suddenly propel us inwards to retrieve a forgotten event in our life. This private act happens in the moment, and within a collective setting. The act of singing or playing together can also be collectively focusing in the moment, which experience can irresistibly impact on our sense of identity: here and now, in this moment, together with others. In this sense group musicking provides deeply personal, private, as well as collective musical and emotional experiences. It is the depth and power of these personal experiences within the collective act that can be powerfully bonding socially as well as musically.'
(Mércèdes Pavlicevic, 2003).

In haar boek 'Groups in music' beschrijft Mércèdes Pavlicevic dat je niet zomaar een goede sociale sfeer bereikt als je een groep samen een stuk muziek laat spelen of zingen. Het is belangrijk dat er veel aandacht wordt besteed aan het proces, het product komt op de tweede plaats. Wanneer muziek ingezet wordt als middel om gedragsverandering op gang te brengen in de Eksters voor een betere groepssfeer gaat het er niet om dat ze samen een goed stuk muziek kunnen spelen, het gaat erom dat ze dankzij muziek beter met elkaar hebben leren omgaan.

In 'Handboek muziektherapie' (Smeijsters, 2006) staan 2 methodieken beschreven die gehanteerd worden in de muziektherapie: receptieve muziektherapie en actieve muziektherapie. Bij de receptieve muziektherapie maakt de cliënt niet zelf de muziek, maar luistert de cliënt naar muziek met hieraan verbonden het uitvoeren van opdrachten. Volgens Smeijsters (2006) refereert de term 'actieve muziektherapie' aan het doelgericht creëren van een context waarin actief handelen, muziek en de therapie de centrale gegevens zijn. Er is sprake van een handelingsgerichte therapie waarbij het veranderen en beïnvloeden van het handelen in de muziek vooropstaat, waarbij (starre) handelingspatronen hoorbaar worden en via muziektherapeutische interventies een verandering kunnen ondergaan. Tijdens actieve muziektherapie is de cliënt zelf betrokken bij het vormgeven aan de muziek. In tegenstelling tot de receptieve muziektherapie, waarbij de cliënt de rol van luisteraar heeft, heeft de cliënt bij actieve muziektherapie de rol van deelnemer. Het proces van handelen staat voorop, hierdoor wordt de cliënt persoonlijk zichtbaar en hoorbaar: hoe hij iets doet of maakt, hoe hij met muzikaal materiaal en zijn omgeving omgaat, welke betekenis hij daaraan geeft, hoe hij beweegt, structureert en experimenteert. Handelen, denken en voelen vormen een ervaringseenheid. Bij de inzet van muziek als middel om gedragsverandering tot stand te brengen voor een betere groepssfeer zal ik kiezen voor de methodiek van de actieve muziektherapie. De leerlingen moeten met eigen inbreng kunnen komen om een vorm te geven aan muziek, en ik denk dat het voor hen uitdagender is om muziekinstrumenten in de hand te kunnen houden in plaats van er enkel naar te luisteren. Muziektherapie kent de volgende werkwijzen: (ortho)pedagogische werkwijze, supportieve werkwijze, pragmatisch structurerende werkwijze en de palliatieve werkwijze. De (ortho)pedagogische werkwijze sluit het beste aan bij de situatie van mijn groep, de Eksters, aangezien deze onder meer de doelstellingen heeft als verbetering van de waarneming, vasthouden van de aandacht, vergroten van de concentratieboog, opheffen van passiviteit, stimuleren van doelgericht werken, vergroten van de gerichtheid op de ander, verbeteren van de sociale vaardigheden en leren samenwerken. Dit zijn punten die van belang zijn voor de Eksters om aan te werken, zodat er een betere groepssfeer ontstaat.

'Die Musik erhebt selbst die grauenhaftesten Situationen in eine ideale Sphäre.'
(Richard Wagner; Duits componist, 1813-1883).

Mede dankzij de literatuurstudie heb ik een beeld kunnen vormen van mijn onderzoek naar het werken aan een positieve groepssfeer in de ‘Eksters’, en heb ik de onderzoeksvraag en subvragen kunnen opstellen. Daarnaast heb ik een keuze kunnen maken voor bepaalde data- verzamelinginstrumenten en onderzoeksstrategieën.

3.1 Opbouw onderzoek

Het onderzoek wordt gestart met het afnemen van een enquête onder de leerlingen uit de groep ‘Eksters’. Het argument hiervoor is dat de leerkrachten aangeven dat het slecht gesteld is met de groepssfeer, maar het is best mogelijk dat de leerlingen het zelf heel anders ervaren. Op grond van de resultaten van de enquête kan bepaald worden hoe de leerlingen de sfeer beoordelen.

Literatuuronderzoek zal een belangrijke rol spelen bij het kiezen van een creatieve werkvorm voor het verbeteren van de groepssfeer. Het zal tevens kunnen leiden tot een antwoord op de deelvragen *‘Wat zijn de uitgangspunten van deze creatieve werkvorm?’* en *‘Hoe kan deze creatieve werkvorm voor de Eksters worden ingezet zodat het een bijdrage levert aan een betere groepssfeer?’*.

Vervolgens zal contact gelegd worden met een deskundige op het gebied van deze creatieve werkvorm. Door middel van een interview met deze creatief therapeut kan een beeld gevormd worden over de vormgeving en de inhoud van de activiteiten die gericht zijn op de ontwikkeling van de sociale vaardigheden. Voor iedere les is het belangrijk om te weten wat de beginsituatie is van de leerlingen, zo ook voor het geven van activiteiten volgens een creatieve werkvorm. Daarom worden er persoonlijke diagnostische gesprekken gevoerd met de leerlingen om te achterhalen wat hun niveau is, waar hun interesses liggen en welke werkvorm het meest geschikt is om in te zetten. De gegevens uit deze gesprekken spelen een belangrijke rol bij de inhoud en vormgeving van de activiteiten die ik ga inzetten om te werken aan de groepssfeer in de klas. Inspiratie en ideeën uit literatuur en het interview met de deskundige zorgen voor een kwalitatief goede serie lessen. Een eindenquête onder de leerlingen en een vragenlijst voor de leerkracht ter evaluatie geven garantie voor een betrouwbaar antwoord op de onderzoeksvraag.

3.2 Onderzoeksvraag + subvragen

Onderzoeksvraag:

- 'In hoeverre kan een creatieve werkvorm een bijdrage leveren aan de verbetering van de groepssfeer in mijn groep, de Eksters?'

Om een antwoord te kunnen geven op deze hoofdvraag is het van belang om verschillende deelvragen op te stellen en te onderzoeken:

Deelvragen:

- Wat is de oorzaak van de slechte groepssfeer in de Eksters?
- Hoe beoordelen de leerlingen uit de Eksters zelf de sfeer in hun klas?
- Wat zijn de randvoorwaarden voor een positieve groepssfeer in de klas?
- Welke creatieve werkvorm is het meest geschikt voor de leerlingen uit de Eksters om te werken aan een betere groepssfeer?
- Wat zijn de uitgangspunten van deze creatieve werkvorm?
- Hoe kan deze creatieve werkvorm voor de Eksters worden ingezet zodat het een bijdrage levert aan een betere groepssfeer?

3.3 Onderzoeksmiddelen

De methoden en middelen die ik heb ingezet om antwoorden te kunnen formuleren op mijn subvragen en mij helpen bij het vinden van een antwoord op de onderzoeksvraag zijn de volgende:

- Enquête afnemen onder de leerlingen voor het onderzoeken van de beginsituatie. Ik heb gekozen voor een enquête omdat het met dit onderzoeksinstrument goed mogelijk is om de antwoorden van de leerlingen met elkaar te vergelijken. Dit is van belang om een betrouwbare conclusie te geven over hoe de leerlingen de groepssfeer zelf ervaren (Kallenberg, 2007 - pag. 179).
- Interview met een muziektherapeut. Om te onderzoeken hoe muziek in te zetten is zodat het een bijdrage levert aan een betere groepssfeer heb ik gekozen voor een interview met een deskundige. Met een interview kan ik

dieper ingaan op wat er gezegd wordt, en daardoor de betekenisvolle informatie verzamelen.

- Persoonlijke gesprekken met de leerlingen; diagnostische gesprekken. Met diagnostische gesprekken behandel je met iedere leerling dezelfde open vragen, waardoor je antwoorden kunt vergelijken. Maar je kunt dieper ingaan op de antwoorden en daardoor goed achterhalen waar de interesses liggen en wat de beginsituatie is van de leerlingen op het gebied van muziek.
- Eindenquête afnemen onder de leerlingen als eindevaluatie. Om een betrouwbaar antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag heb ik gekozen voor een enquête waarmee de leerlingen evalueren op de gegeven activiteiten. Alle leerlingen krijgen dezelfde vragen, dus de antwoorden zijn goed vergelijkbaar.
- Vragenlijst met mentor als eindevaluatie. Met vooraf opgestelde vragen hoop ik de juiste informatie binnen te halen zodat ik een betrouwbare conclusie kan schrijven.

3.4 Triangulatie

Om te onderzoeken hoe een creatieve werkvorm het beste ingezet kan worden zodat het een bijdrage levert aan een betere groepssfeer heb ik minimaal 3 verschillende methodieken gebruikt. Een enquête onder de leerlingen, interview met een muziektherapeut en diagnostische gesprekken hebben een antwoord opgeleverd voor deze deelvraag. Door de informatie en gegevens die voortkwamen uit de 3 methodieken naast elkaar te leggen en aan elkaar te koppelen heb ik de vormgeving kunnen ontwerpen van de creatieve werkvorm.

3.5 Validiteit en betrouwbaarheid

‘De validiteit van een onderzoek (test, meting) is de mate waarin het onderzoek aan zijn doel beantwoordt’. (Kallenberg, 2007).

Ik heb mijn onderzoek valide gemaakt door alleen die literatuur in het onderzoek te verwerken die relevant was en aansloot bij het onderwerp. Bij het afnemen van enquêtes en interviews heb ik geen onnodige vragen gesteld. Resultaten van onderzoeksinstrumenten die geen bijdrage hebben voor het onderzoek heb ik niet verwerkt in de data-analyse.

Betrouwbaar onderzoek betekent dat je verantwoordt te werk bent gegaan. In 'Ontwikkeling door onderzoek', (Kallenberg, 2007) wordt beschreven dat je jezelf steeds kritisch ten aanzien van je eigen werk moet opstellen om de betrouwbaarheid van je onderzoek zo hoog mogelijk te maken (pag. 204).

Voor de betrouwbaarheid van mijn onderzoek wil ik de leerlingen uit de Eksters een eindevaluatie laten invullen in de vorm van een enquête. Op deze manier wil ik controleren of de conclusies die ik getrokken heb aan de hand van de serie activiteiten gericht op de groepssfeer overeenkomen met de ideeën en gevoelens van de leerlingen rondom dit onderwerp. Daarnaast wil ik mijn mentor een evaluatie laten schrijven waarin de effecten van mijn onderzoek als het goed is worden bevestigd.

3.6 Ethische kwesties

Als onderzoeker neem ik een grondhouding aan waarbij er op gerekend kan worden dat beschreven resultaten in het praktijkonderzoek zijn gebaseerd op transparante en navolgbare gegevens.

Bij aanvang van het onderzoek in praktijk breng ik het team van de school op de hoogte van het doel van mijn onderzoek. Na het uitvoeren van de activiteiten worden de conclusies aan het team gepresenteerd tijdens een vergadering.

Om zo zorgvuldig mogelijk met gegevens om te gaan wordt de uitwerking van de enquêtes en het interview teruggedoorgegeven naar de betrokkenen en eventueel aangepast of aangevuld. Hierdoor wordt het onderzoek betrouwbaar. Namen van betrokkenen bij dit onderzoek worden geanonimiseerd om hun privacy te bewaren. Verder is het belangrijk dat ik betrokken personen informeer over manier waarop gegevens die voortkomen uit de inzet van onderzoeksinstrumenten worden verwerkt in het onderzoek.

Om slordigheid en nalatigheid te voorkomen worden afspraken gemaakt met begeleider en critical friends, zodat zij de ontwikkeling van het onderzoek kunnen volgen.

Verschillende onderzoeksinstrumenten zijn ingezet in praktijk om een antwoord te kunnen geven op de deelvragen. De verbanden en vergelijkingen tussen de resultaten leveren het antwoord op de onderzoeksvraag.

4.1 Datapresentatie

Het eerste onderzoeksmiddel dat in praktijk is ingezet om informatie te vergaren over de beoordeling van de sfeer in de klas door de leerlingen zelf is een enquête. Ik heb een enquête ontworpen met schaalvragen omdat de vragen een opiniërend karakter hebben en ik de mate van gevoelens, en gedachten weer wilde geven (Kallenberg, 2007). Op de enquête 'Hoe voel ik mij in de Eksters' kiezen de leerlingen het emotiepoppetje dat het best bij hun gevoel past bij de verschillende vragen. In bijlage 1 is de enquête geplaatst die alle leerlingen uit de Eksters hebben ingevuld. In onderstaand schema is af te lezen welke antwoorden de leerlingen hebben gegeven op de vragen uit de enquête.

Analyse van enquête 'Hoe voel ik mij in de Eksters?'						
Klas:	Eksters					
Aantal leerlingen:	13					
Leerkracht:	J.W. / L.B. / S.T.					
		Score van leerlingen:				
Nr:	Vraag:					
1	Zo voel ik mij, als ik 's morgens vroeg wakker wordt omdat ik naar school moet:		3x	2x		6x
2	Geef met een gezichtje aan hoe gezellig het is in de Eksters:		1x			4x
3	Als we moeten samenwerken voel ik mij zo:			2x	1x	5x
4	Als ik alleen moet werken voel ik me zo:	2x			1x	7x
5	Tijdens de pauze voel ik me zo:				1x	1x
6	Als ik aan mijn klasgenootjes denk voel ik me zo:	1x	1x		2x	4x
7	Als ik aan de juffen en meesters denk voel ik me zo:				1x	7x
8	Als ik op school alleen speel voel ik me zo:	5x		3x	1x	2x
9	Hoe de kinderen uit de Eksters met elkaar omgaan vind ik:		2x	2x		5x
10	Als we met de bus terug naar huis kunnen voel ik me zo:		3x	1x		3x

Het is het opvallend dat bijna alle leerlingen met een vrolijk en gelukkig emotiepoppetje hebben aangegeven dat ze het gezellig vinden in de Eksters. Het hoge aantal ruzies en de mate waarin ongewenst gedrag voorkomt lijkt in hun ogen weinig invloed te hebben op de sfeer en gezelligheid in de klas.

Literatuur als 'Groeipijnen in sociaal contact' (Verliefde, 1999) en 'Gedragsverandering binnen en buiten de klas' (Krab, 2002) gaven een antwoord op de deelvragen naar de oorzaak van een slechte groepssfeer en de randvoorwaarden voor een positieve groepssfeer in de klas. Van hieruit heb ik gezocht naar een geschikte methode om de groepssfeer in de klas te verbeteren.

Tijdens de literatuurstudie las ik een interessant boek waarin een creatief therapeut vertelt over de manier waarop tekenen een middel kan zijn om gedrag te verklaren van kinderen. Op basis van de inhoud van het boek 'Kinderen tekenen, ontwikkeling en achtergronden (Fleck-Bangert, 1995)' kom ik tot de ontdekking dat tekenen een betekenisvol middel zou kunnen zijn voor de Eksters om hun gevoelens te uiten. En zo te werken aan hun sociale vaardigheden. Maar aangezien de leerlingen op de S.B. al veel met tekenen en handvaardigheid bezig zijn, is het misschien een betere keus om een andere creatieve werkvorm te kiezen. De vakken drama en muziek staan niet op het programma en worden ook nauwelijks aangeboden. Aangezien ik geïnspireerd werd door het feit dat de maand april op mijn leerwerkplek in het thema stond van 'muziek' heb ik mijn literatuurstudie meer toegespitst op muziek als middel om een betere groepssfeer te stimuleren. Daarbij werd duidelijk dat een muziektherapeut gedragsverandering op gang kan brengen dankzij de inzet van verschillende methodieken en muziekinstrumenten. In 'Handboek Muziektherapie' (Smeijsters, 2006) staat beschreven dat de uitgangspunten van muziektherapie betrekking op zelfwaarneming, behoeften en gevoelens, contact en communicatie en cognities.

Het inzetten van muziek als therapeutisch middel om te werken aan een betere groepssfeer kan een geschikte methode zijn voor mijn klas. Betekenisvol, uitdagend en doelgericht.

Om meer informatie te vergaren over muziektherapie, de mogelijkheden en de manier waarop ik muzieklessen zou moeten vormgeven om het gewenste doel te bereiken heb ik een interview afgenomen met een muziektherapeut uit E.

De keuze voor een semigestructureerd interview (Kallenberg, 2007) is gemaakt vanwege het feit dat ik als doel met het interview een antwoord wilde krijgen op de deelvraag; 'Hoe kan deze creatieve werkvorm voor de Eksters worden ingezet zodat het een bijdrage levert aan een betere groeps sfeer?'. Door de vragen vooraf op te stellen was er zekerheid over het verkrijgen van de juiste informatie maar bleef er voldoende ruimte over om op zaken door te vragen en in te gaan op verscheidene onderwerpen.

Bij het afnemen van het interview zijn de volgende vragen behandeld:

Interview met een deskundige (muziektherapeut)

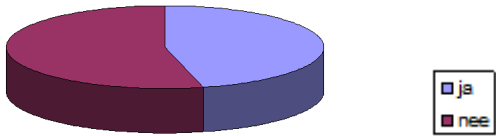
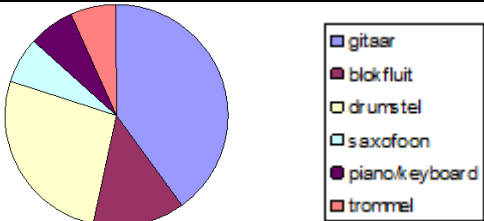
- Wat is het doel-, uitgangspunt van muziektherapie?
- Kunt u met een voorbeeld aangeven hoe een muziektherapeutische sessie eruit ziet?
- Welke verschillende mogelijkheden hebt u om in te zetten voor muziektherapie? Bijv. zang/instrumenten.
- Moeten de cliënten die muziektherapie volgen ook allemaal van muziek houden, wil het leiden tot een goed resultaat?
- Wat zijn de meest voorkomende redenen/problemen waarom cliënten muziektherapie volgen?
- Op grond van welke redenen of kenmerken van de cliënt beslist u hoe inhoud van de therapie eruit komt te zien?
- Kunt u aangeven welke instrumenten onmisbaar zijn voor het kunnen geven van muziektherapie?
- Kunt u beschrijven wat de effecten kunnen zijn van muziektherapie voor de cliënt?
- Kun je een specifiek verschil noemen voor de inhoud van muziektherapie wanneer je te maken hebt met kinderen in vergelijking met volwassenen?
- Bestaat er verschil tussen kinderen en volwassenen als je het hebt over de tijd die nodig is om resultaat te behalen met de therapie?
- Geef je wel eens muziektherapie aan meerdere personen tegelijk? Zo ja, hoe wordt zo'n sessie vormgegeven?
- Welke basisinhoud moet een muzikles hebben als de sessies het doel hebben tot het komen tot een beter sociaal klimaat in de klas?

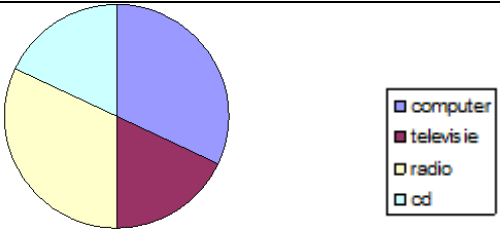
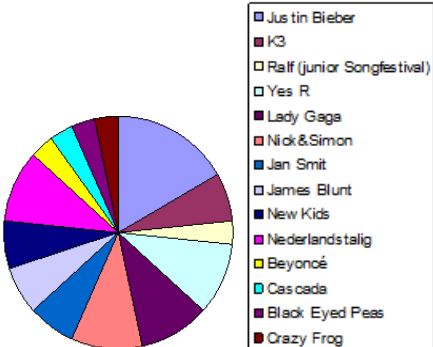
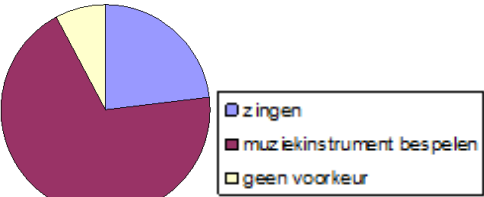
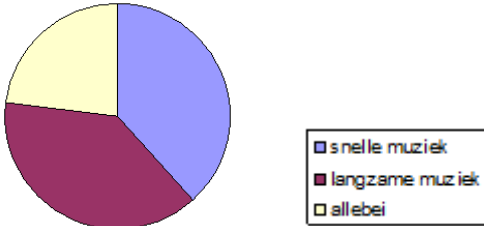
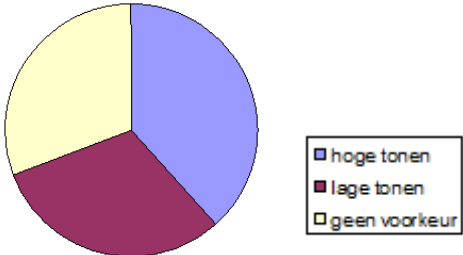
- Aan welke eigenschappen moet je als muziektherapeut of leerkracht aan voldoen om een goede therapie of muziekles te kunnen geven?
- Kunt u aangeven hoe ik de muzieklessen zou kunnen vormgeven zodat de groepssfeer erdoor verbeterd wordt?

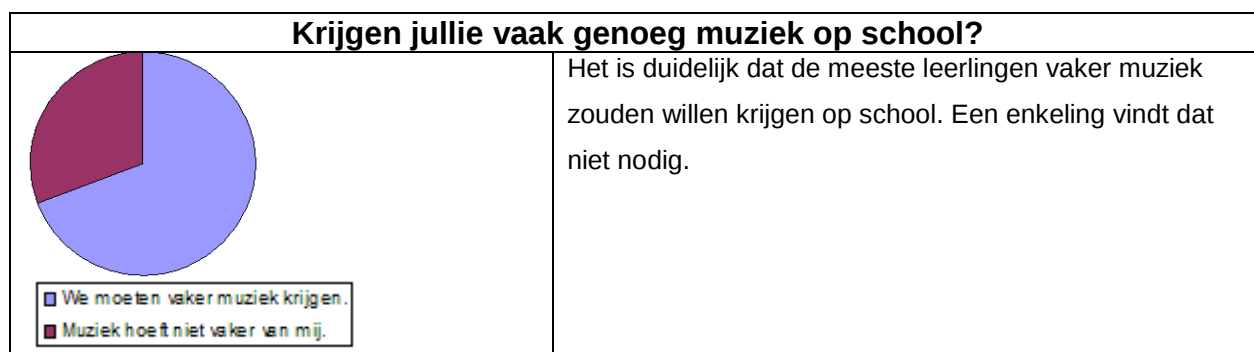
Het volledige interview is uitgewerkt in bijlage 3.

Muziektherapeute B.D. uit E. gaf aan dat het belangrijk is bij het ontwerpen van muzieklessen gericht op de verbetering van de groepssfeer om de beginsituatie op papier te hebben. Om in kaart te brengen waar de interesses van de leerlingen liggen, en wat ze aan muzikale kennis en vaardigheden bezitten is een diagnostisch gesprek een ideaal onderzoeksmiddel. Hieronder is weergegeven welke antwoorden de leerlingen hebben gegeven op de volgende vragen:

Diagnostische gesprekken met de leerlingen (individueel):

Bespeel je een muziekinstrument?	
	8 van de 13 leerlingen geeft aan geen instrument te bespelen. De andere 5 leerlingen krijgen les van een ouder of een muziekdocent. Gitaar, blokfluit, piano, keyboard en drumstel zijn de instrumenten die gespeeld worden.
Welk instrument zou je het liefst bespelen?	
	De gitaar is het instrument dat het meest favoriet is bij de leerlingen. Daarna komt het drumstel, dat vooral gekozen wordt door jongens. Andere genoemde instrumenten zijn de piano, trommel, blokfluit en de saxofoon.
Wat vind je van het vak muziek op school?	
	Opvallend is dat de leerlingen aangaven dat ze nooit muziek kregen en daardoor niet wisten wat ze er van vonden. Een groot deel van de leerlingen gaf aan dat ze het wel leuk (zouden) vinden, en één leerling gaf duidelijk aan dat hij het niet leuk vond.

Hoe luister je naar muziek?	
 computer televisie radio cd	De leerlingen luisteren op meerdere manier naar muziek. Veel kinderen gebruiken de computer voor het luisteren van muziek en het zien van bijbehorende clipjes. YouTube en clipjes.nl worden genoemd als de websites vanwaar ze muziek luisteren. Ook via de radio en televisie wordt veel naar muziek geluisterd. Minder kinderen luisteren muziek van cd'tjes, wat waarschijnlijk te maken heeft met de mogelijkheden van de computer.
Naar welke muziek luister je het liefst?	
 Justin Bieber K3 Ralf (junior Songfestival) Yes R Lady Gaga Nick & Simon Jan Smit James Blunt New Kids Nederlandstalig Beyoncé Cascadia Black Eyed Peas Crazy Frog	De leerlingen luisteren naar veel verschillende soorten muziek en artiesten. POP, soul of Nederlandstalig; de leerlingen luisteren het door elkaar. Justin Bieber is populair onder de leerlingen, deze artiest is maar liefst 6x genoemd.
Wat doe je het liefst?	
 zingen muziekinstrument bespelen geen voorkeur	De meeste leerlingen kiezen voor het bespelen van muziekinstrumenten. Dit kan komen omdat de leerlingen, op de momenten dat er aan muziek gedaan wordt, niet met muziekinstrumenten in aanraking komen maar meestal moeten zingen. Het kan ook zijn dat de leerlingen zingen moeilijker, spannender vinden.
Van welke soort muziek houd je het meest?	
 snelle muziek langzame muziek allebei	Onder de leerlingen uit de Eksters kiezen meisjes vaker voor langzame muziek dan jongens. 3 leerlingen geven aan dat ze wel van snelle en langzame muziek houden, en dat ze het graag afwisselen. Één leerling vertelde dat het aan haar stemming lag wat ze het liefst luisterde.
Waar houd je het meest van?	
 hoge tonen lage tonen geen voorkeur	4 leerlingen geven aan geen voorkeur te hebben. 5 leerlingen houden het meest van hoge tonen, en de overige 4 van lage tonen.

Om een betrouwbaar antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag; *‘In hoeverre kan een creatieve werkvorm een bijdrage leveren aan de verbetering van de groepssfeer in mijn groep, de Eksters?’* heb ik een product ontworpen en ingezet in praktijk zodat ik de oplossing van het probleem niet alleen verklaar, maar ook verbeter. Het onderzoek naar de verbetering van de groepssfeer neemt daardoor de vorm aan van een ontwerpgericht onderzoek. In ‘Ontwikkeling door onderzoek’ (Kallenberg, 2007), staat beschreven dat onderzoek nieuwe kennis moet genereren die overdraagbaar is, dat wil zeggen door anderen te gebruiken.

De inhoud, opbouw en vormgeving van het product is te onderbouwen vanuit de literatuur, maar is vooral gebaseerd op de gegevens die voortkwamen uit de datapresentatie van verschillende onderzoeksinstrumenten. Uit het interview met de muziektherapeut (bijlage 3) kwam naar voren dat het belangrijk was om bij het kiezen voor een bepaalde activiteit rekening te houden met de persoonlijke interesses en het niveau van de leerlingen. De resultaten van de diagnostische gesprekken met de leerlingen zijn de argumenten voor de keuze van de muziekinstrumenten en het niveau en de vorm van de muziekactiviteiten die samen het product vormen om de groepssfeer mogelijk te verbeteren.

‘Daar zit muziek in’, is een product dat ik zelf ontworpen heb en te gebruiken moet zijn door anderen. Het product bestaat uit verschillende muzieklessen en activiteiten met als doel het werken aan de sociale vaardigheden en een betere groepssfeer. Ik heb het product ontworpen naar aanleiding van de conclusies die ik kon trekken over de gegevens die naar voren kwamen vanuit de verschillende onderzoeksinstrumenten (interview met deskundige, diagnostische gesprekken) en literatuur. De opzet van het product bestaat uit de eisen die naar voren kwamen uit de conclusies. De eisen luiden als volgt:

- De methodiek die gehanteerd moet worden bij de activiteiten is de actieve muziektherapie. Tijdens de actieve muziektherapie is de leerling zelf betrokken bij de vormgeving van de muziek, in tegenstelling tot bij de receptieve muziektherapie. *'Het proces van handelen staat voorop, hierdoor wordt de leerling persoonlijk zichtbaar en hoorbaar: hoe hij iets doet of maakt, hoe hij met muzikaal materiaal en zijn omgeving omgaat, welke betekenis hij daaraan geeft, hoe hij beweegt, structureert en experimenteert.'* (Smeijsters, 2006)
- Activiteiten gebaseerd op de (ortho)pedagogische werkwijze. Deze heeft als doelstellingen: het verbeteren van de waarneming, vasthouden van de aandacht, vergroten van de concentratieboog, opheffen van passiviteit, stimuleren van doelgericht werken, vergroten van de gerichtheid op de ander, verbeteren van de sociale vaardigheden en leren samenwerken. (Smeijsters, 2006).
- Tijdens de activiteiten probeert de leerkracht ongewenst gedrag te verminderen door gewenst gedrag te versterken, ongewenst gedrag te negeren, plezierige gevolgen van het ongewenste gedrag weg te nemen en vervelende gevolgen toe te dienen. (Engelen-Snaterse, 2000)
- Laagdrempelige activiteiten waarbij de leerlingen werken met muziekinstrumenten in de vorm van klein slagwerk en eventueel meegebrachte instrumenten van de leerlingen zelf.
- Muzikale activiteiten waarbij de leerlingen samenwerken, naar elkaar luisteren, gevoelens tot uiting brengen met muziekinstrumenten en leren om rekening te houden met elkaar.

'Daar zit muziek in!' heeft een vormgeving gekregen die maakt dat het product er verzorgd, overzichtelijk en aantrekkelijk uitziet voor de leerkracht. Doordat de opbouw van de lessen overeenkomen en bij de activiteiten muziekinstrumenten gebruikt moeten worden die op vrijwel iedere basisschool aanwezig zijn is het product makkelijk hanteerbaar voor iedere leerkracht. Tevens is het product voorzien van bijlagen met ondersteunend (beeld)materiaal. Iedere les begint met een korte uitleg over het (mogelijke) probleemgedrag van de leerlingen gekoppeld aan de sociale vaardigheden. Hierdoor krijgt de leerkracht inzicht in het sociale doel van de les, en krijgt de activiteit meer kracht en houvast. De kans dat de groepssfeer daadwerkelijk verbetert is groter als je als leerkracht weet waar je het probleem moet aanpakken en wat de oorzaak is van het ongewenste gedrag.

Ik heb voor muziekactiviteiten gekozen waarbij het niet gaat om het kunnen leren lezen van noten of het goed kunnen bespelen van een muziekstuk. Zoals Smeijsters (2006) in 'Handboek muziektherapie' beschrijft gaat het om de processen in de muziek en het contact met de therapeut (in dit geval de leerkracht) die maken dat er een verandering kan optreden in het gedrag van de leerlingen. Ideeën voor de activiteiten zijn voortgekomen uit het interview met de muziektherapeut en uit het boek 'Het muziekspeelboek' door Van Wijck (1995).

Op iedere les staan randvoorwaarden beschreven. Dit zijn voorwaarden waar je rekening mee moet houden zo dat de activiteit goed uitgevoerd kan worden en het resultaat in de vorm van betere sociale vaardigheden het snelst zichtbaar wordt. De voorwaarden hebben vooral te maken met ruimte, groepsregels en materialen.

Vormgeving van de muziekactiviteiten 'Daar zit muziek in':

<i>Muziek als middel om tot groepsfeerverbetering te komen in de klas...</i>		<i>Muziek als middel om tot groepsfeerverbetering te komen in de klas...</i>	
		Bijlage 6	
'Leve de koningin!' Leerlingen moeten zich richten op de andere leerlingen in de klas om rekening met elkaar te kunnen houden. Maar wanneer er sprake is van een slechte groepsfeer zie je vaak dat leerlingen negatief op elkaar gericht zijn. Ze bemoeien zich te veel met elkaar en zien vooral het negatieve gedrag van de ander waardoor er een spanning hangt in de klas.		'Leve de koningin!'	
Doel: De leerlingen leren om elkaar positieve aandacht te geven, ook aan de leerlingen waar ze niet zulke goede vrienden mee zijn.			
Benodigheden: • Verkleedkleden voor de koningin of koning (bijv. hoedje, kroontje, pruik, jurk, schoenen, mantel). • Foto koningin (bijlage 6). • Verschillende muziekinstrumenten.			
Randvoorwaarden: • Leerlingen moeten het leuk vinden om koning of koningin te spelen. Als dat niet het geval is of ze durven het niet, verplicht ze dan niet om die rol in te vullen. Kies dan voor een minder spannende rol voor die leerling. • De koning(in) moet goed door de klas kunnen wandelen, let erop dat er niet te veel obstakels zijn. • Opstellen van regels over de omgang met instrumenten en de omgang met elkaar, zoals: - Elkaar uit laten praten, uit laten spelen. - Accepteren dat een andere leerling een instrument bespeelt die jij graag had willen bespelen. - Het instrument gebruiken waar het voor bedoeld is. - Het gaat er niet om dat je een instrument goed kunt bespelen, respecteer daarom dat iemand het minder goed kan dan jij. • Een teken afspreken met de leerlingen die aangeeft wanneer ze het instrument mogen bespelen en wanneer ze moeten stoppen.			
Activiteiten:		Inleiding Laat de foto zien van koningin Beatrix. Praat met de leerlingen over hoe het zou zijn om koning of koningin te zijn van ons land. Vraag de leerlingen wat zij zouden doen als ze koning of koningin waren. De koningin staat vaak in het middelpunt van de belangstelling, zou dat altijd leuk zijn voor haar? Zouden de leerlingen het leuk vinden om altijd gevolgd te worden door camera's? Uitleg Vertel de leerlingen dat ze zelf gaan ervaren hoe het is om koning of koningin te zijn. Straks staan zij in het middelpunt van de belangstelling in de klas. Leg uit dat de leerling die gekozen is tot koning of koningin zich ook zo mag verkleeden, en zich vervolgens als koning of koningin mag gedragen. De andere leerlingen staan op verschillende plaatsen in het lokaal met een muziekinstrument en gaan spelen voor de koning of koningin. Begeleide inoefening Deel de muziekinstrumenten uit. De leerkracht spreekt met de leerlingen een teken af die aangeeft wanneer de leerlingen mogen beginnen met spelen en wanneer ze moeten stoppen. Vertel dat je hard en zacht kunt spelen op een instrument. Als de koningin langs komt speel je hard en enthousiast, en als ze weer verder is speel je zachtjes maar in hetzelfde tempo. Kies een eenvoudig ritme en laat dat als leerkracht horen op de volgende leerling.	
		Evaluatie Bespreek met de leerlingen hoe het was om in het middelpunt van de belangstelling te staan als koning of koningin. Hoe voelden ze zich op dat moment?	

In bijlage 5 vind je één van de ontworpen muzieklessen 'Daar zit muziek in'.

Om de groepssfeer te verbeteren en een antwoord te vinden op de vraag in hoeverre een creatieve werkvorm (muziek) een bijdrage kan leveren aan de verbetering van de groepssfeer in mijn groep, zijn een aantal muzieklessen uitgevoerd in praktijk. In de maand april 2010, met het thema 'muziek', heb ik de volgende muzieklessen van 'Daar zit muziek in' gegeven:

- Emoties uitdrukken met muziek.
- Muziek kun je cadeau geven.
- Muziek als middel tot communicatie en verbondenheid.
- Leve de koningin!

In de map 'Daar zit muziek in', vind je deze en de andere muzieklessen die ik heb ontworpen.

Het afsluiten van het thema 'muziek', 29 april, hebben alle klassen van de school gedaan in de vorm van een voorstelling waarbij ze iets hebben laten zien waar zij deze maand mee bezig zijn geweest. De Eksters hebben laten zien op welke manier ik ze met muziekinstrumenten heb laten werken om de groepssfeer te verbeteren. Daarna heb ik een enquête afgenomen onder de leerlingen dezelfde vorm aanneemt als de enquête aan het begin van het onderzoek die getiteld is als; 'Hoe voel ik mij in de Eksters?' De vorm van dit onderzoeksinstrument was bekend en vertrouwd voor de leerlingen. In bijlage 6 vind je de volledige enquête.

Met de afsluitende enquête 'enquête muziek', waarbij de leerlingen evalueren op de muziekactiviteiten hoopte ik te bereiken dat ik een antwoord kon geven op de vraag of het inzetten van muziek voor mijn klas een middel is om de groepssfeer te verbeteren. Daarbij is het belangrijk om te weten hoe betekenisvol en uitdagend de leerlingen de activiteiten vonden en hoe ze zich voelden tijdens de lessen. Zo kan ik concluderen of de muzieklessen een gedragsverandering op gang brengen als ze gedurende langere tijd worden ingezet. Ook zal ik ontdekken in hoeverre muziek een bijdrage kan leveren aan de verbetering van de groepssfeer. Behalve de meerkeuzevragen met schaal heb ik ook enkele open vragen verwerkt in de enquête. Hierdoor krijgen de leerlingen ruimte om meer informatie te geven dan is gevraagd en eigen ideeën in te brengen.

Resultaten van de enquête ter evaluatie met de leerlingen:

Analyse van 'enquête muziek'						
Klas:		Eksters				
Aantal leerlingen:		13				
Leerkracht:		J.W. / L.B. / S.T.				
		Score van leerlingen:				
Nr:	Vraag:					
1	Hoe vond je het om muziekinstrumenten te mogen bespelen?		1x		7x	5x
2	Wat vond je van de activiteiten die we hebben gedaan tijdens de muziekles?		2x		5x	6x
3	Hoe voelde je je tijdens de muzieklessen?			5x	3x	5x
4	Hoe vond je het om gevoelens te uiten met muziek?	1x			4x	8x
5	Hoe vond je het om een klasgenootje een muziekaal cadeau te geven?			2x	4x	7x
6	Welk gezichtje laat het beste zien hoe de leerlingen met elkaar om gingen tijdens de activiteiten?	1x	2x	3x	5x	2x
7	(open vraag) Wat vond je het leukst aan de muzieklessen?	- Muziekcadeau geven - In een rij lopen (activiteit: muziek als middel tot communicatie...) (2x) - Toen je op de trommel mocht slaan als je boos was. - Met instrumenten spelen (2x) - Leve de koningin. (2x) - Op de trommel slaan. - Heel leuk, alles.				
8	(open vraag) Hoe zou de muziekles nog leuker en gezelliger kunnen worden?	- Liever tegen elkaar doen. - normaal doen. - Niet op elkaar letten (3x) - Wat beter mee doen (2x) - Ik vond het al heel leuk. - Stil zijn als juf het zegt. - Goed luisteren. - Niks. - Zelf spelen. - Nog vaker van dit soort lessen doen.				
9	(open vraag) Zou je vaker muzieklessen willen krijgen op deze manier?	- Op een andere manier - Ja (9x) - Ja was wel leuk. - Nee				

Om een antwoord te krijgen op de deelvraag; 'Hoe kan deze creatieve werkvorm voor de Eksters worden ingezet zodat het een bijdrage levert aan een betere groepssfeer?' heb ik verschillende onderzoeksmiddelen ingezet. Voor de betrouwbaarheid van het onderzoek vond ik het van belang om naast de evaluaties van de leerlingen en mijzelf ook de leerkracht van de groep te laten evalueren middels een vragenlijst om zo conclusies te kunnen trekken en het juiste antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag.

De leerkracht van de groep heeft geëvalueerd op de muziekactiviteiten die zijn uitgevoerd en op het proces van (mogelijk) verbetering van de groepssfeer met de volgende vragenlijst (uitgewerkt in bijlage 7):

Vragenlijst ter evaluatie leerkracht de Eksters

1. Hoe zou je de inhoud en opbouw van de door mij ontworpen muzieklessen beoordelen?
2. Sluiten de activiteiten aan bij het niveau en de belevingswereld van de leerlingen?
3. Is het product makkelijk hanteerbaar? (*gericht op de organisatie, tijd en materialen*)
4. Denk je dat het uitvoeren van een serie muziekactiviteiten (in deze vorm) een bijdrage kan leveren aan de sociale vaardigheden van de leerlingen in de Eksters?
5. Denk je dat de groepssfeer kan verbeteren als muziek op deze manier gedurende langer tijd wordt ingezet? (*het gaat hierbij niet alleen om de Eksters, ook om andere klassen*)
6. Eventuele andere opmerkingen?

4.2 Data-analyse

De resultaten van de data die voortkwam uit de inzet van verschillende onderzoeksinstrumenten kan met elkaar vergeleken worden en verbanden opleveren waaruit conclusies kunnen worden getrokken. Zo komen we een stap dicht bij het antwoord op de onderzoeksvraag.

De leerlingen hebben de enquête 'Hoe voel ik mij in de Eksters', gemiddeld genomen positief beantwoordt. Dat is een verrassende uitkomst als je ziet hoe de leerlingen in werkelijkheid met elkaar omgaan. Bij de vraagstelling waarbij de leerlingen met een emotiepoppetje moesten uitdrukken hoe ze vinden dat de leerlingen uit de Eksters met elkaar omgaan in de klas gaven 9 leerlingen een hoge waardering in de vorm van een gelukkig of een blij en vrolijk gezichtje. 4 leerlingen beoordeelden de situatie met een boos of teleurgesteld gezichtje. In de literatuur wordt een mogelijke verklaring gegeven voor de oorzaak van het feit dat leerlingen de situatie anders beoordelen dan je als leerkracht zou doen. In hoofdstuk 2 is de definitie van Prins (1995) uitgelegd die er vanuit gaat dat sociale vaardigheden cultureel en maatschappelijk bepaald zijn. *'Het doel van sociale vaardigheden is op een goede manier omgaan met andere mensen. Deze omgangsnormen zijn door de leefomgeving of de maatschappij bepaald'*. Dat de leerkracht en enkele leerlingen de slechte groepssfeer bewust ervaren maar een groot deel van de leerlingen het ongewenste gedrag niet als belemmering voor de groepssfeer ervaart kan komen doordat deze leerlingen thuis op een andere manier met elkaar omgaan, met andere normen en waarden. Ondanks de positieve beoordeling van de groepssfeer door een grote groep leerlingen blijft het een feit dat de leerlingen zich ongewenst met elkaar bemoeien, elkaar weinig gunnen en slecht luisteren naar elkaar. Dat enkele leerlingen en de leerkrachten de slechte groepssfeer als probleem zien is een goed argument om het onderzoek voort te zetten.

Door literatuur te bestuderen werd duidelijk dat een creatieve werkvorm een belangrijke rol kan spelen bij het veranderen van gedrag en het verbeteren van de groepssfeer. Verschillende afwegingen leidden ertoe dat ik gekozen heb voor muziek als werkvorm om in te zetten als middel om de groepssfeer mogelijk te verbeteren. De leerlingen hadden nog weinig ervaring met het vak muziek op school, zoals zij

bevestigden in de diagnostische gesprekken. Daarnaast zou muziek de creatieve werkvorm zijn die het meest sociaal is en dicht bij het gevoel ligt.

Ik heb contact gezocht met een muziektherapeut; B.D. uit E. Met het interview heb ik antwoord gekregen op de (deel)vraag wat de uitgangspunten zijn van deze creatieve werkvorm, van muziektherapie (bijlage 3). Ik heb tevens ideeën gekregen voor de manier waarop ik muziek als therapeutisch middel kan inzetten in de klas om de groepssfeer te verbeteren. Zoals Mércèdes Pavlicevic aangaf in haar boek 'Groups in music' (zie hoofdstuk 2) legde ook de muziektherapeut uit dat je niet zomaar een goede sociale sfeer bereikt als je een groep samen een stuk muziek laat spelen of zingen. Het is belangrijk dat er veel aandacht wordt besteed aan het proces, het product komt op de tweede plaats.

B.D. vertelde dat het er niet om gaat dat je een mooi of goed stuk muziek kunt spelen, maar het is wel belangrijk om rekening te houden met de beginsituatie van de leerlingen. Zie de evenredige beschrijving van Smeijsters (2006) in mijn onderzoek, hoofdstuk 2 (pag. 14).

Op grond van het onderzoek naar de beginsituatie en het lezen van literatuur over de onderwerpen 'muziektherapie' en 'muziek op school' is het product '*Daar zit muziek in!*' ontstaan die een mogelijke positieve bijdrage kan leveren voor het verbeteren van de groepssfeer in de Eksters. Van de 10 ontworpen muzieklessen zijn er 4 uitgevoerd in praktijk. Om de juiste conclusies te kunnen trekken rondom de onderzoeksvraag in hoeverre muziek en tevens het product '*Daar zit muziek in!*' een bijdrage kan leveren bij het verbeteren van de groepssfeer, heb ik naast mijn eigen reflectie ook onderzocht wat de bevindingen zijn van de leerlingen en de leerkracht van de groep (zie bijlage 5 en 6). Uit de eindenquête met de leerlingen kwam naar voren dat er maar één leerling was die aangaf dat hij geen plezier beleefd had aan het bespelen van muziekinstrumenten. Dit sluit aan bij de bevinding van de leerkracht J.W. dat de leerlingen het leuk vonden om de materialen te hanteren. Dat er één leerling was die het niet leuk vond heeft mogelijk te maken met onzekerheid of dat zijn voorkeur uitging naar het zingen. Ik merkte zelf tijdens het uitvoeren van de lessen een grote betrokkenheid van de leerlingen. Ze waren gemotiveerd en soms zo enthousiast om muziekinstrumenten te mogen gebruiken dat ze regels vergaten en hierdoor ongewenst gedrag vertoonden. 2 leerlingen gaven aan dat ze de uitgevoerde activiteiten niet zo leuk vonden. Opvallend waren de antwoorden op de

vraag hoe de leerlingen zich voelden tijdens de muzieklessen. 8 kinderen gaven een positieve waardering in de vorm van een vrolijk of gelukkig gezichtje. Maar de rest van de klas, bestaande uit 5 leerlingen, gaf aan dat ze zich onzeker voelden. Een mogelijke verklaring is hiervoor een tekortkoming in het pedagogisch veilige klimaat. Ria Frowijn beschrijft in *'Muziek leren'* (2005) dat een kind zich ontwikkelt door stap voor stap succeservaringen op te doen. Daaraan ontleent het een (positief) zelfbeeld. Een kind moet de mogelijkheid krijgen om muzikaal succes te ervaren. Het krijgt daarom muzikale opdrachten aangeboden die aansluiten bij wat het kind al kan. De leerlingen uit de Eksters zitten op de S.B. vanwege een chronische beperking met leer- of gedragsproblemen. *'Kinderen met beperkingen vragen om een veilige omgeving, waarin ze muziek kunnen ontdekken en zelf op onderzoek uit kunnen gaan'*. (Frowijn, 2005).

De ene leerling heeft sneller een gevoel van veiligheid dan de ander. Dat heeft ook te maken met het zelfbeeld en het vertrouwen. Aangezien ik maar 4 muziekactiviteiten heb gedaan en de werkvormen nieuw en uitdagend waren voor de leerlingen, vind ik het niet gek dat er leerlingen waren die zich onzeker voelden tijdens de uitvoering. Ze hadden nog weinig ervaring met het vak muziek en vanwege de spanning en het enthousiasme waren er leerlingen die giechelig gingen doen of ongewenst gedrag vertoonden. Om veiligheid en vertrouwen op te bouwen is het dan belangrijk dat je als leerkracht veel bevestiging geeft, de leerlingen niet verplicht om iets te doen en de leerlingen voorbereidt op wat er gaat gebeuren. Sommige leerlingen hebben een langere tijd nodig om die veiligheid te voelen of te ervaren.

Op de vraag; *'Hoe zou de muziekles nog leuker en gezelliger kunnen worden?'* uit de eindenquête van de leerlingen kwamen verrassende antwoorden naar voren die vooral te maken hadden met hun eigen gedrag. Leerlingen gaven zelf aan dat ze niet op elkaar moeten letten, liever voor elkaar zouden moeten doen, beter moeten luisteren en stil zijn als de juf het zegt om de muziekles leuker en gezelliger te maken. Dit betekent dat ik met de muziekactiviteiten van *'Daar zit muziek in!'* al bereikt heb met de klas dat ze leren nadenken over hun eigen gedrag en inzien hoe zij de groepssfeer beïnvloeden met ongewenst gedrag. Het evalueren van het eigen gedrag kwam namelijk iedere muziekles aan de orde en de nadruk werd gelegd op de groepsregels. Ik heb gemerkt dat je als leerkracht veel geduld moet hebben en consequent moet optreden om bij deze vrije situatie de orde te bewaren en de leerlingen te herinneren aan het sociaal gewenste gedrag en de regels die zijn

afgesproken. Zoals mijn mentor, de leerkracht van de groep, aangaf vraag je veel van de sociale vaardigheden van de Eksters. Hij geeft aan dat de leerlingen bij de muziekactiviteiten van *'Daar zit muziek in!'* met elkaar moeten overleggen en ontdekken dat alleen door goede communicatie en samenwerking een goed eindproduct geleverd kan worden. Op die manier groeien ze in de sociale omgang met elkaar en wordt de groepssfeer positief beïnvloedt.

De leerlingen gaven met de eindenquête een hoge waardering voor de activiteit waarbij ze een muzikaal cadeau moeten geven aan een medeleerling. Hoewel ik aan het begin van het onderzoek beschreef dat een oorzaak van de slechte groepssfeer was dat de leerlingen elkaar weinig gunden, zag ik met deze activiteit dat de leerlingen plezier beleefden om elkaar iets te geven. Sommige leerlingen vonden het weliswaar spannend, en vonden het moeilijk om hun muziekinstrument stil te houden als ze niet aan de beurt waren, maar de leerlingen gaven elkaar oprecht complimenten en reageerden positief naar elkaar.

Uit de onderzoeksresultaten van de eindenquête is gebleken dat de leerlingen vaker muzieklessen zouden willen krijgen op deze manier. Hieruit durf ik te concluderen dat de activiteiten uitdagend genoeg waren en aansloten bij de beleavingswereld van de leerlingen. Dankzij de laagdrempelige activiteiten met veel differentiatie bleef het voor de zwakkere, maar ook voor de begaafdere leerlingen interessant. Mijn mentor gaf aan dat de groepssfeer positief zal kunnen veranderen wanneer de activiteiten gedurende langere tijd worden ingezet. Hier ben ik zelf ook van overtuigd. Met een paar lessen hebben de leerlingen spelenderwijs al leren nadenken bij de invloed van hun gedrag op de groepssfeer, maar ze hebben een langere periode nodig om zich de sociale vaardigheden eigen te maken en ze te automatiseren. Volgens J.W. is het wel van belang dat er een goede planning gemaakt wordt en het proces regelmatig met de leerlingen geëvalueerd wordt. Tevens is een goede observatie nodig om het groepsproces te bewaken.

De conclusies en verbanden uit de data-analyse hebben geresulteerd in een antwoord op de onderzoeksvraag: *‘In hoeverre kan een creatieve werkvorm een bijdrage leveren aan de verbetering van de groepssfeer in mijn groep, de Eksters?’*

5.1 Conclusie

Voor het verbeteren van de groepssfeer is een verandering in het gedrag nodig van de leerlingen. Ze zullen moeten werken aan hun sociale vaardigheden. Smeijsters (2006) schrijft dat muziektherapie zich kan richten op het veranderen van gedrag. Muziek is een uiterst sociale creatieve werkvorm. Het biedt veel mogelijkheden om de leerlingen met elkaar te laten samenwerken, elkaar te leren respecteren en naar elkaar te leren luisteren. In praktijk is gebleken dat muziek wel degelijk een bijdrage kan leveren bij het verbeteren van de groepssfeer. Tijdens het uitvoeren van de muziekactiviteiten was de betrokkenheid van de leerlingen groot. Ze hadden een goede bijdrage bij het opstellen van regels en afspraken over gewenst gedrag. De leerlingen vonden het leuk en spannend om met muziekinstrumenten te mogen werken maar hierdoor vergaten ze af en toe de regels waar ze zelf mee hadden ingestemd. Het was opvallend dat ze na de les wel eerlijk en uitgebreid konden evalueren over hun eigen gedrag en het verloop van de activiteit. Ik ben onder de indruk van de belangstelling die de leerlingen voor elkaar hadden tijdens de activiteiten, de oprechte complimenten die ze elkaar konden geven en de manier waarop ze persoonlijke gevoelens deelden met de groep. Dit geeft aan dat muziek iets los maakt bij de leerlingen.

Zoals mijn mentor J.W. beschreef in de evaluatie is muziek als creatieve manier voor samenwerking en gezamenlijk plezier een goede invalshoek. Hoewel muziek een sociale werkvorm is komt het vaak voor dat leerkrachten veel te sterk gericht zijn op het product. Ze vinden het belangrijk dat het muziekstuk goed in elkaar zit, en de leerlingen zuiver zingen. Maar in dat geval speelt muziek nauwelijks een bijdrage bij de verbetering van de groepssfeer. Mércèdes Pavlicevic (2003) zegt dat je niet zomaar een goede sociale sfeer bereikt als je een groep samen een stuk muziek laat

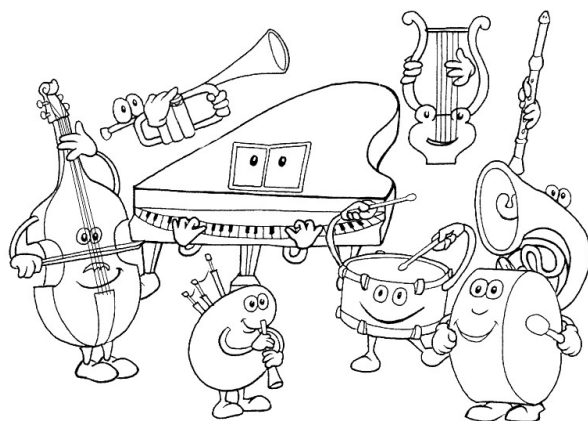
spelen of zingen. Het is belangrijk dat er veel aandacht wordt besteed aan het proces, het product komt op de tweede plaats. In de manier waarop ik muziek heb ingezet heb ik de nadruk gelegd op het proces. Voor de leerlingen was het duidelijk dat het er niet omging dat ze het goed speelden, maar het ging om de samenwerking en communicatie met de medeleerlingen.

Met één keer in de week een muzikale activiteit gericht op de ontwikkeling van de sociale vaardigheden bereik je niet dat de groepssfeer goed wordt. Muziek is een onderdeel binnen de aanpak om de groepssfeer te verbeteren. Ook tijdens het verrichten van andere taken en activiteiten zullen de leerlingen herinnerd moeten worden aan de sociale vaardigheden en consequent gewezen worden op ongewenst gedrag. In feite werkt het net zo als het aanleren van de tafels. Neem nu de tafel van 7. Tijdens rekenles komen de sommen aan bod, maar om de antwoorden uit je hoofd te kennen moet je automatiseren. Dat betekent dat je veel moet oefenen, herhalen. Niet alleen tijdens de rekenles, maar ook tijdens andere vakken en thuis. Dit geldt ook voor het aanleren van de sociale vaardigheden. Om de groepssfeer daadwerkelijk te verbeteren moeten regels en afspraken op het gebied van sociaal gedrag die behandeld zijn tijdens de muziekactiviteit ook worden benadrukt tijdens andere lessen. Dit sluit aan bij de gedragstheorie die aanneemt dat aangeleerd gedrag ook weer afgeleerd kan worden (Krab, 2000). De leerkracht die het probleemgedrag wil afleren om de groepssfeer te verbeteren zal de leerlingen duidelijk moeten maken welk gedrag hij daarvoor in de plaats wil zien. Het afleren van ongewenst gedrag moet altijd gecombineerd worden met het aanleren van gewenst gedrag. Met muziekactiviteiten die gericht zijn op sociale vaardigheden, zoals samenwerking en elkaar complimenteren, kunnen leerlingen spelenderwijs ontdekken en ervaren welk gedrag gewenst is volgens de leerkracht. De leerlingen uit de Eksters hebben met het uitvoeren van de activiteiten van *'Daar zit muziek in!'* duidelijk gemaakt dat ze plezier beleven aan de verschillende werkvormen. Daarnaast hebben ze de geoefende sociale vaardigheden ook op andere momenten van de dag kunnen laten zien.

Kortom, wanneer muziek als creatieve werkvorm gedurende langere tijd wordt ingezet en de inhoud op het gebied van sociaal gedrag ook wordt benadrukt tijdens andere lessen zal de groepssfeer zich positief ontwikkelen in de Eksters.

5.2 Aanbevelingen

Op grond van de conclusies van dit onderzoek wordt de S.B. geadviseerd de leerkrachten te vragen om vooral aan het begin van het schooljaar energie te steken in het creëren van een positieve groepssfeer en het werken aan de sociale vaardigheden van de leerlingen. Leerlingen zijn dan gemotiveerder om te leren, ook op sociaal gebied. Ze hebben een meer open houding dan aan het eind van het jaar, waardoor ze bijvoorbeeld nieuwe activiteiten en regels sneller een plek kunnen geven. Hierdoor kan een verandering op het gebied van gedrag op gang gebracht worden, en is het gewenste resultaat snel zichtbaar. Als leerkracht moet je voor het verbeteren van de groepssfeer kiezen voor groepsactiviteiten met werkvormen die betekenisvol zijn voor de groep. Met een creatieve werkvorm kan het onuitspreekbare en onbewuste geuit worden in tekeningen, beelden, teksten, bewegingen, muziek en toneel. Je kunt bereiken dat leerlingen uiting weten te geven aan hun problemen en leren om met hun emoties en belevingen om te gaan. De S.B. krijgt het advies om muziek in te zetten als creatieve werkvorm om te werken aan een positieve groepssfeer. Het kan veel gevoelens los maken bij de leerlingen en er wordt op dit moment door de leerkrachten weinig aandacht besteed aan dit vak. Daarom zal de uitdaging en betrokkenheid groot zijn onder de leerlingen, het is immers nieuw voor ze. Muziek maken is uiterst sociaal. Dankzij simultane interactie, wederzijdse afhankelijkheid, gelijkwaardigheid, het nastreven van gemeenschappelijke doelen, persoonlijk aanspreekbaar zijn en individuele verantwoordelijkheid leren kinderen met elkaar omgaan en worden de sociale vaardigheden ontwikkeld. Als je muziek inzet als middel om een positieve groepssfeer te creëren gaat het om het proces en niet om het goed kunnen spelen van een muziekstuk.

www.kleurplatenenzo.nl

De S.B. krijgt de aanbeveling om de muziekactiviteiten uit de map *'Daar zit muziek in!'* gedurende langere periode in te zetten omdat de leerlingen met deze activiteiten gestimuleerd worden om na te denken over hun eigen gedrag, en over de manier waarop je met andere leerlingen om gaat. De activiteiten zijn niet gericht op het leren lezen van noten of het goed leren bespelen van een muziekinstrument, maar op het uiten van gevoelens met muziek, leren luisteren naar elkaar en het samenwerken met een ander. Hierdoor zijn de activiteiten laagdrempelig en geschikt voor alle leerlingen. Het is belangrijk dat de leerkracht tijdens de muzieklessen consequent aandacht geeft aan de groepsregels op het gebied van gedrag en aan het eind van de les de leerlingen zelf laat evalueren hoe de activiteit verlopen is en hoe de sfeer was in de groep. Voor het bereiken van een betere sfeer zal de inhoud van de activiteiten op het gebied van sociale vaardigheden ook de aandacht moeten krijgen bij andere vakken.

De activiteiten uit *'Daar zit muziek in!'* kunnen in willekeurige volgorde aangeboden worden aan de groep, het heeft geen invloed op het succes en de mate waarin de groepssfeer kan verbeteren.

Voor een goede sfeer in de groep moet de leerkracht rekening houden met de begrippen veiligheid en vertrouwen. Een slechte omgang met elkaar en ongewenst gedrag kan voortkomen uit een tekortkoming op het gebied van deze begrippen. Leerlingen die zich niet veilig voelen in de groep vertrouwen medeleerlingen vaak niet en hebben een minder goede relatie met de leerkracht. Tijdens het uitvoeren van de muziekactiviteiten uit *'Daar zit muziek in!'* kun je de leerlingen veiligheid bieden en het vertrouwen opbouwen door ze in hun waarde te laten en ze niet verplichten om bepaalde rollen in te vullen of opdrachten uit te voeren. Laat merken dat je respect hebt voor het feit dat een leerling niet durft te zingen of voor wil spelen voor de klas op een muziekinstrument. Dan zullen ook de medeleerlingen hier respect voor krijgen. Zorg als leerkracht dat je een 'escape' hebt afgesproken met de leerlingen. Dat is een afgesproken teken tussen leerkracht en leerling waarmee duidelijk kan worden gemaakt dat een leerling iets niet wil of durft te laten zien of horen.

'Muziek dringt door alle muren heen en kan daarom een sleutelrol vervullen.'
(Wiersema, 2005)

Dit onderzoek is van betekenis geweest voor de leerlingen uit de Eksters, omdat het een bijdrage heeft geleverd aan de ontwikkeling van een betere groepssfeer. Maar ook voor mijn persoonlijke ontwikkeling heeft het onderzoek betekenis gehad.

Ondanks het feit dat ik de nodige tijdsdruk en weerstand heb ervaren tijdens de uitvoering en uitwerking van mijn onderzoek, heb ik er een goed en voldaan gevoel over. Het praktijkonderzoek, een onderzoek van de module GL05, is al aan het begin van het schooljaar gestart. Toch heb ik het grootste deel van het onderzoek uitgevoerd en uitgewerkt in de maanden februari tot en met mei 2010. Het was voor mij al snel duidelijk dat ik wilde onderzoeken hoe de slechte groepssfeer in de Eksters met behulp van een creatieve werkvorm te verbeteren was. Maar ik gaf de prioriteit aan andere toetsopdrachten zoals de geïntegreerde casus, waardoor ik gedurende een langere periode nauwelijks werkzaamheden heb verricht voor het praktijkonderzoek. Achteraf vind ik dit jammer. Als ik de literatuurstudie eerder afgerond had en de muzieklessen op tijd ontworpen had was er meer tijd geweest om in praktijk te werken aan de groepssfeer met behulp van muziekactiviteiten. In plaats van 4 activiteiten en de activiteit ter afsluiting van het thema 'muziek' voor de school, had ik dan alle 10 activiteiten gegeven en deze verspreid over meerdere weken. Het zou dan beter te bepalen zijn of de muziekactiviteiten een bijdrage kunnen leveren aan het verbeteren van de groepssfeer. Nu is dat minder goed zichtbaar. De leerlingen waren niet gewend om met muziekinstrumenten te werken, en ook de werkvorm was voor hen onbekend. Daardoor vinden de leerlingen het spannend in het begin en weten ze zich soms moeilijk een goede houding te geven. Na langere tijd de activiteiten te hebben uitgevoerd zie je dat leerlingen meer zichzelf zijn en meer van het gewenste gedrag laten zien. Maar aangezien de leerlingen slechts 4 activiteiten hebben gehad van '*Daar zit muziek in!*' hebben ze hier nauwelijks de kans voor gehad en dat maakt het voor mij moeilijker om te bewijzen dat muziek een goed middel is om de groepssfeer te verbeteren. Toch heb ik met de lessen die ik heb gegeven wel gezien dat het maken van muziek iets doet met de leerlingen, ze kunnen hun gevoelens erin kwijt. Behalve de tijdsdruk liep ik ook tegen een andere vorm van weerstand aan.

De onderzoeksvraag en deelvragen kreeg ik moeilijk op papier omdat ik mijn onderzoek was begonnen met het oog op het onderzoeken van verschillende creatieve werkvormen, maar na een uitgebreide literatuurstudie toch besloten heb om mijn onderzoek toe te spitsen op de creatieve werkvorm; 'muziek'. Uiteindelijk heb ik verbanden kunnen trekken tussen de verschillende werkvormen en in de theoretische onderbouwing verantwoord waarom ik gekozen heb voor muziek. Verder is het onderzoek zonder problemen verlopen. Dat komt voor een deel ook door de goede instructies en begeleiding van mijn begeleider tijdens dit onderzoek; V. Siemerink-Bijvoet. Ik heb een goede controle over mijn planning kunnen houden, zoals af te lezen is in het logboek (bijlage 9).

Het onderzoek heeft een belangrijke invloed gehad op mijn persoonlijke ontwikkeling. Ik heb geleerd hoe je een onderzoek valide kunt maken, door alleen die literatuur en onderzoeksresultaten te verwerken die relevant waren. Hierdoor heb ik geleerd hoe je kort(er) en krachtig weer kunt geven waar het om gaat in het onderzoek. Voorheen was ik weleens te langdradig, en zat er onnodige informatie in mijn onderzoek.

Dankzij dit onderzoek sta ik nu en in de toekomst ook eerder stil bij het belang van betrouwbaarheid en hoe je om moet gaan met ethische kwesties. Door meerdere onderzoeksmiddelen te gebruiken, te vergelijken en verbanden te leggen heb ik conclusies getrokken die gebaseerd zijn op argumenten van verschillende bronnen. Om met betrouwbare gegevens te komen heb ik bijvoorbeeld de uitwerking van het interview met de muziektherapeut naar deze persoon teruggemailed zodat zij met de nodige aanvullingen of aanpassingen kon komen.

Door mijn interesse voor het vak muziek en mijn creatieve ideeën was ik gemotiveerd om met het onderzoek bezig te zijn en kreeg ik muziekactiviteiten snel op papier. Op mijn leerwerkplek kreeg ik veel ruimte om het onderzoek uit te werken op de computer, en door de vrijheid mijn mentor mij gaf heb ik er echt een persoonlijk werkstuk van kunnen maken. Als ik vragen had kon ik op altijd bij mijn mentor terecht en ik had voldoende mogelijkheden om bijvoorbeeld enquêtes af te nemen en muziekactiviteiten uit te voeren. Mijn onderzoek heeft een product opgeleverd dat een belangrijke bijdrage kan leveren aan het verbeteren van de groepssfeer binnen de groepen van de S.B. Tijdens de presentatie van mijn onderzoek in de vergadering op 20 mei 2010 reageerde het team verrast en liet merken gemotiveerd te zijn om de muzieklessen van 'Daar zit muziek in!' in te zetten als middel om de groepssfeer te verbeteren (bijlage 8).

Nawoord:

‘De opvoeding heeft bittere wortels, maar haar vruchten zijn zoet.’ (Aristoteles, *Griekse filosoof; 384 v.C. – 322 v.C.*).

Bovenstaand citaat plaatste ik aan het begin van mijn onderzoek in hoofdstuk 1 omdat ik wist dat het niet gemakkelijk zou zijn om de groepssfeer en het gedrag van de leerlingen te verbeteren in de groep, maar ik was er wel van overtuigd dat het haalbaar was om een hechtere groep te creëren waarbij de leerlingen meer respect voor elkaar zouden hebben. Nu, aan het eind van mijn onderzoek wil ik op dit citaat terugkomen. Het inzetten van muziek als middel om de groepssfeer te verbeteren in de groep Eksters blijkt geschikt. De muziekactiviteiten van *‘Daar zit muziek in!’* die ik heb ontworpen zijn een uitdagend en betekenisvol middel voor de leerlingen waarin de sociale vaardigheden kunnen worden ontwikkeld. Maar dat kost veel tijd en geduld van de leerkracht. De bittere wortels uit de citaat zijn de weerstand waar je als leerkracht tegenaan loopt bij het uitvoeren van de activiteiten en het geduld dat je moet hebben omdat de leerlingen niet direct de gewenste sociale vaardigheden laten zien. Maar de energie die in de groep is gestoken om een betere groepssfeer te bereiken is niet voor niets geweest. *‘haar vruchten zijn zoet’*: de leerlingen uit Eksters hebben laten zien dat ze op een respectvolle manier met elkaar kunnen omgaan en in staat zijn elkaar complimenten te geven en naar elkaar te luisteren als ze maar hulp krijgen van de leerkracht. Dankzij mijn onderzoek heeft de groep de ‘Eksters’ kunnen laten zien dat ze niet de moeilijke groep zijn waarvan de leerlingen zich alleen maar negatief met elkaar bemoeien en niet met elkaar kunnen samenwerken. De groep is namelijk een groep waarin met hulp van een consequente leerkracht en een activiteit die aansluit bij de belevingswereld een positieve groepssfeer te creëren is.

Literatuurlijst:

(studie)boeken:

- Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J. & Scheepsmma, W. (2007) *Ontwikkeling door onderzoek*. Utrecht/Zutphen, ThiemeMeulenhoff.
- Fleck-Bangert, R. (1995) *Kinderen tekenen, ontwikkeling en achtergronden*. Rotterdam, Lemniscaat.
- Drs. Krab, K.J., Drs. Engelen-Snaterse, T.J. & Drs. de Boer-Boosman, B.R. (2002) *Gedragsverandering binnen en buiten de klas*. Hoevelaken, CPS.
- Veriefde, E. (1999) *Groeipijnen in sociaal contact*. Leuven, Uitgeverij Acco.
- Smeijsters, H. (2006) *Handboek Muziektherapie*. Houten, Bohn Stafleu van Loghum.
- Wijck, van, I. (1995) *Het muziekspelenboek. Spelsuggesties voor (ortho)pedagogisch gebruik*. Nijkerk, Intro.
- Evelein, F. (2009) *Coöperatief leren in muziek*. Baarn, HB uitgevers.
- Herfs, J., Lei, Van der, R., Riksen, E. & Rutten, M. (2005) *Muziek leren. Handboek voor het basis- en speciaal onderwijs*. Assen, Koninklijke Van Gorcum.

Buitenlandse literatuur:

- Pavlicevic, M. (2003) *Groups in Music. Strategies from music therapy*. London, Jessica Kingsley Publishers.
- Darnley-Smith, R. & M. Patey, H. (2003) *MusicTherapy. Creative therapies in Practice*. London, SAGE publications.

Websites:

- Muzarte – praktijk voor kunstzinnige therapie (geraadpleegd op 06-01-2010)
www.muzarte.nl
- Jennifer Zantopp – muziektherapie (geraadpleegd op 31-03-2010)
<http://www.zantopp.nl/muziektherapie/vormenvanmt/index.html>

Bijlagen:

www.tg.nl

Bijlage 1	<i>Enquête leerlingen</i>	blz. 45
Bijlage 2	<i>Contact muziektherapeut</i>	blz. 47
Bijlage 3	<i>Interview muziektherapeut</i>	blz. 49
Bijlage 4	<i>Diagnostische gesprekken</i>	blz. 52
Bijlage 5	<i>'Daar zit muziek in!'</i>	blz. 56
Bijlage 6	<i>'Eindenquête leerlingen'</i>	blz. 58
Bijlage 7	<i>'Eindevaluatie leerkracht'</i>	blz. 60
Bijlage 8	<i>'Presentatie team'</i>	blz. 62
Bijlage 9	<i>'Logboek'</i>	blz. 63

Enquête: 'Hoe voel ik mij in de Eksters?'

Beste Ekster!

Ik wil graag weten hoe jij je voelt in de klas. Vind je het gezellig? Willen andere kinderen met je samenwerken? Kunnen jullie samen lachen, en elkaar troosten? Heb je vaak ruzie, en willen de kinderen wel met je spelen? Om dit te onderzoeken mag je voor mij deze vragenlijst invullen. Met een moeilijk woord noemen we dit; 'een enquête'. Je hoeft alleen maar achter iedere vraag een kruisje te zetten door het gezichtje die het best aangeeft hoe jij je voelt. Ik hoop dat je een eerlijk antwoord durft te geven, want dan kan ik er het meest mee, en wordt het voor jou alleen maar leuker. Alvast bedankt voor je hulp!

Groetjes juf Stefanie

Uitleg:

Je gaat straks een vragenlijstje invullen van 10 vragen. Een voorbeeld van zo'n vraag kan zijn: **Hoe voel je jou in de klas?** Achter de vraag staan meerdere gezichtjes. Kruis het gezichtje aan, die aangeeft hoe jij je voelt. Hieronder leg ik uit wat de gezichtjes betekenen.

	Ik voel me vaak verdrietig. Ik voel me niet fijn.		Ik voel me niet altijd op mijn gemak. Ik durf soms niet zo goed.
	Ik voel me boos. Ik voel me niet fijn.		Ik voel me fijn!
	Ik voel me soms wel fijn, maar heel vaak ook niet.		Ik voel me heel vrolijk! Ik heb veel plezier.

Veel succes met het maken van de enquête!

'Hoe voel ik mij in de Eksters?'

1	Zo voel ik mij, als ik 's morgens vroeg wakker wordt omdat ik naar school moet:						
2	Geef met een gezichtje aan hoe gezellig het is in de Eksters:						
3	Als we moeten samenwerken voel ik mij zo:						
4	Als ik alleen moet werken voel ik me zo:						
5	Tijdens de pauze voel ik me zo:						
6	Als ik aan mijn klasgenootjes denk voel ik me zo:						
7	Als ik aan de juffen en meesters denk voel ik me zo:						
8	Als ik op school alleen speel voel ik me zo:						
9	Hoe de kinderen uit de Eksters met elkaar omgaan vind ik:						
10	Als we met de bus terug naar huis kunnen voel ik me zo:						

From: stefanietimmerhuis@hotmail.com
To: info@muzarte.nl; b.a.drager@muzarte.nl
Subject: praktijkonderzoek groepssfeer.
Date: Thu, 7 Jan 2010 11:16:54 +0100

Geachte mevrouw Drager,

Ik heb vanmorgen geprobeerd te bellen en jullie voicemail ingesproken.

Echter, ik denk dat het voor jullie meer helder is om mijn vraag uit te leggen via de mail.

Mijn naam is Stefanie Timmerhuis, en ik volg de Master Special educational needs – leerkracht speciaal onderwijs.

Voor de zomervakantie ben ik afgestudeerd aan de Pabo in Hengelo. Voor de master die ik nu volg ga ik iedere donderdag en vrijdag naar de Schutte's Bosschool in Enschede. Dit is een school voor chronisch zieke kinderen met een ontwikkelingsachterstand, leer- en gedragsproblemen. Ik werk in 'de Eksters', hier zitten kinderen in met o.a. astmatische problemen, hartproblemen, epilepsie, schisisproblematiek, ADD, ASS en sociaal emotionele problemen.

Om te kunnen afstuderen moet ik een praktijkonderzoek uitvoeren binnen mijn leerwerkplek; de Schutte's Bosschool. Ik heb gekozen voor het thema 'groepssfeer', omdat de leerlingen uit mijn klas elkaar weinig gunnen, er regelmatig ruzies zijn en er geen gezellige sfeer hangt in de klas. Dit probleem speelt al meerdere jaren. Ik wil voor mijn praktijkonderzoek werken aan een positievere groepssfeer door het inzetten van een kunstzinnige uitingsvorm. Ik denk hierbij aan muziek. Door individuele of klassikale muzieksessies te geven waarbij het draait om het ontdekken van zichzelf en het omgaan met emoties en gevoelens, hoop ik dat de leerlingen meer respect voor elkaar krijgen en meer voor elkaar over hebben. Aangezien ik heb ontdekt dat deze manier van werken erg lijkt op 'muziektherapie' wil ik graag in gesprek gaan met een 'echte' muziektherapeut. Via mijn docente en begeleidster (Vera Siemerink) heb ik jullie naam doorgekregen. Bij deze is mijn vraag aan u of ik eventueel een afspraak kan maken om een interview te houden zodat ik meer informatie krijg over muzieksessies met als doel het verbeteren van de groepssfeer.

Met vriendelijke groet,

Stefanie Timmerhuis

Stefanie Timmerhuis
Van Marumlaan 6
7603MJ Almelo
(0615201403)
stefanietimmerhuis@hotmail.com

From: muzieklanken@hotmail.com
To: stefanietimmerhuis@hotmail.com
Subject: RE: praktijkonderzoek groepssfeer.
Date: Thu, 7 Jan 2010 21:58:43 +0100

Beste Stefanie,

Bedankt voor je mailtje.

Het lijkt me erg leuk om je te helpen bij je praktijkonderzoek en wat mij betreft kunnen we een afspraak maken voor een interview.

Alleen zit ik erg krap in mijn tijd. Donderdag's na 21:00 uur is eigenlijk het enige tijdstip waarop ik ruimte heb.

Met vriendelijke groet,
Brecht Drager

From: stefanietimmerhuis@hotmail.com
To: muzieklanken@hotmail.com
Subject: praktijkonderzoek groepssfeer.
Date: Fri, 8 Jan 2010 09:57:41 +0100

Dag Brecht,

Bedankt voor je snelle reactie.

Fijn dat je bereid bent om me verder te helpen met mijn onderzoek.

Zou je donderdag 21 januari om 21.00uur tijd hebben voor een interview?

Alvast een fijn weekend!

Groeten Stefanie Timmerhuis

Stefanie Timmerhuis
Van Marumlaan 6
7603MJ Almelo
(0615201403)
stefanietimmerhuis@hotmail.com

Vragenlijst semigestructureerd interview:

Op donderdag 21 januari ben ik op bezoek geweest bij een muziektherapeute van 'Muzarte', Brecht Drager, om haar te interviewen. De vragen die ik gesteld heb hadden betrekking op de manier waarop ik muziek zou kunnen inzetten als middel om te komen tot een betere groepssfeer in de groep 'de Eksters'.

- Wat is het doel en uitgangspunt van muziektherapie?

Muziektherapie is heel breed. We hebben verschillende doelgroepen met zeer uiteenlopende redenen om muziektherapie te volgen, en iedere sessie ziet er anders uit. Daarom kan ik niet één specifiek doel of uitgangspunt noemen. Voor alle sessies geldt dat het werk en de ervaring van de cliënt centraal staan. De cliënt maakt zich voor zichzelf zichtbaar en ervaart in het eigen doen zijn krachten en vermogens. Ik, de therapeute, maak hiervoor een keuze uit de vele ten dienste staande mogelijkheden.

- Kunt u met een voorbeeld aangeven hoe een muziektherapeutische sessie eruit ziet?

Activiteiten gericht op het versterken van het groepsgevoel gebeuren vaak in grote ruimtes in een kring. Deelnemers krijgen verschillende instrumenten in de hand, en als warming-up gaan zij eerst allemaal heel hard spelen, dan heel zacht en vervolgens opbouwend van zacht naar hard en andersom. Vervolgens geven zij de muziek aan elkaar door als cadeautje. Een persoon begint iets willekeurig te spelen en vertelt erbij voor wie dit cadeau is en waarom. De ontvanger luistert en bedankt. Zo gaat het cadeautje de kring rond (maar kan van vorm veranderen).

- Welke verschillende mogelijkheden hebt u om in te zetten voor muziektherapie? Bijv. zang/instrumenten.

Er zijn zeer veel verschillende middelen die je in kunt zetten voor muziektherapie. Het gebruik van diverse instrumenten, werken met zang of het afspelen van cd'tjes. Ik kies zelf nooit voor dat laatste. Een cd'tje kun je namelijk thuis ook afspelen, en het werken met pure instrumenten spreekt me meer aan. Muziektherapie bestaat uit 3 verschillende onderdelen: luisteren, actief en lichamelijk. Deze kun je natuurlijk ook met elkaar combineren. Voor de muziektherapeut bestaat deze keuze o.a. uit de verschillende muziekinstrumenten en de verschillende wetmatigheden van de muziek, zoals maat, ritme, melodie en harmonie.

- Moeten de cliënten die muziektherapie volgen ook allemaal van muziek houden, wil het leiden tot een goed resultaat?

Cliënten hoeven niet gek op muziek te zijn om tot een resultaat te komen, maar het maakt het soms wel gemakkelijker. De mensen zijn vaak gemotiveerder en dat helpt in het proces. Het kan tevens een gevaar zijn, omdat mensen die bijvoorbeeld alleen maar van Afrikaanse muziek houden en deze soort muziek niet bij mij kunnen vinden minder open staan voor wat anders en dat werkt niet bevorderend.

- Wat zijn de meest voorkomende redenen/problemen waarom cliënten muziektherapie volgen?

Muziektherapie is geschikt voor een ieder die hetzij lichamelijk hetzij psychisch uit zijn evenwicht is geraakt. Bijvoorbeeld; depressie, manisch depressief, rouw- of trauma verwerking, burn-out, migraine, obstipatie, verslaving enz. Bij kinderen valt te denken aan ADHD, stoornissen uit het autistisch spectrum, leer- en gedragsproblematiek, allergieën, slaapstoornissen, bedplassen, enz. Mensen komen vaak voor muziektherapie als de buitenwereld iets als een probleem ervaart. Dat kan de buurvrouw zijn, of een familielid bijvoorbeeld. Kinderen komen vaak op aanraden van school of op verzoek van ouders.

- Op grond van welke redenen of kenmerken van de cliënt beslist u hoe inhoud van de therapie eruit komt te zien?

Als een cliënt voor het eerst komt begin ik met een kennismakend gesprek om te ontdekken hoe de persoon in elkaar zit, wat zijn of haar reden is om muziektherapie te volgen. Vervolgens probeer ik eigenlijk gewoon het één en ander bij de cliënt uit, met bijvoorbeeld laagdrempelige instrumenten. Dan kijk ik wat de cliënt aanspreekt en daar pas ik de inhoud van de therapie op aan.

- Kunt u aangeven welke instrumenten onmisbaar zijn voor het kunnen geven van muziektherapie?

Een goede muziektherapie is niet afhankelijk van een bepaald soort instrument die je altijd gebruikt. Niet alle instrumenten zijn voor iedere cliënt geschikt. Sommige mensen kunnen bijvoorbeeld niet tegen hoge tonen. Maar de instrumenten die ik zelf als favoriet of onmisbaar beschouw zijn de lier en de marimba. De lier klinkt namelijk mooi met één streek, en het is ook geschikt voor gehandicapten. De marimba heeft van zichzelf al mooie klanken en kun je ook met 2 of 3 personen bespelen.

- Kunt u beschrijven wat de effecten kunnen zijn van muziektherapie voor de cliënt?

Er zijn verschillende redenen waarom mensen muziektherapie volgen, en hier horen ook verschillende doelen bij. Voor iedere cliënt ziet daarom de inhoud van de muziektherapie er anders uit, en dit levert ook verschillende effecten op. Het komt wel eens voor dat het probleem van de cliënt in eerste instantie erger wordt, maar uiteindelijk heeft het op de meeste mensen een positieve werking op de 'genezing' van het probleem.

- Kun je een specifiek verschil noemen voor de inhoud van muziektherapie wanneer je te maken hebt met kinderen in vergelijking met volwassenen?

Nee. Voor iedere cliënt, volwassen of kind, kan de sessie er heel anders uit zien. Groepen zijn niet met elkaar te vergelijken.

- Bestaat er verschil tussen kinderen en volwassenen als je het hebt over de tijd die nodig is om resultaat te behalen met de therapie?

Kinderen hebben een groter leervermogen, maar omdat ze meer nieuwe dingen tegenkomen in hun ontwikkeling duurt het langer. Ze stuiten op iets nieuws waar ze niet mee weten om te gaan en dat levert dan een nieuw probleem op. Volwassenen zijn vaak vastgeroest in één probleem. Het kost meer tijd om dat

probleem te genezen, maar als ze dat probleem overwonnen hebben zijn ze ook klaar met de muziektherapie.

- Geef je wel eens muziektherapie aan meerdere personen tegelijk? Zo ja, hoe wordt zo'n sessie vormgegeven?

Ja. Hier op de praktijk geef ik de therapie aan kleine groepjes die vanuit dezelfde overweging voor muziektherapie hebben gekozen en elkaar al langer kennen. Bijvoorbeeld collega's of familieleden. Voor grote groepen huur ik meestal een zaaltje af. Dit zijn voornamelijk groepstherapeutische lessen of sessie met een sociaal doel.

- Welke basisinhoud moet een muzikles hebben als de sessies het doel hebben tot het komen tot een beter sociaal klimaat in de klas?

Het is goed om ergens naar toe te werken, bijvoorbeeld naar een soort optreden voor ouders.

- Aan welke eigenschappen moet je als muziektherapeut of leerkracht aan voldoen om een goede therapie of muzikles te kunnen geven?

Ik ben zelf na een jaar de vrije pabo te hebben gevolgd, begonnen met de opleiding voor muziektherapeut op 'de Wervel' van de hogeschool Leiden. Een goede muziektherapeut moet zelfverzekerd zijn, en tevens moet je niet zo snel alles persoonlijk opvatten. Goede eigenschappen zijn; humor hebben, laconiek zijn en rust bewaren. Vertrouwen is heel belangrijk.

- Kunt u aangeven hoe ik de muziklessen zou kunnen vormgeven zodat de groepssfeer erdoor verbeterd wordt?

Kies voor muziekinstrumenten en activiteiten die aansluiten bij de interesse van de leerlingen. Kleine slaginstrumenten zijn makkelijk bespeelbaar en daardoor goed in te zetten. Laat de leerlingen geen dingen doen die ze niet willen. Als een leerling iets onder druk moet laten horen of zien bereik je bijna nooit het gewenste resultaat. Het is belangrijk om de nadruk op het proces te leggen. Het gaat er niet om dat kinderen noten leren lezen, het gaat om hun beleving met de muziekinstrumenten en de omgang met de klasgenoten.

Maak bij aanvang van de les duidelijk afspraken over de manier waarop ze met de materialen moeten omgaan, en spreek een teken af die aangeeft wanneer de leerlingen mogen beginnen met spelen en wanneer ze moeten stoppen. Je moet hier consequent in zijn.

Een voorbeeld van een leuke activiteit om de groepssfeer te verbeteren is 'de koningin'. Één van de leerlingen is koningin, en gedraagt zich zo. De koningin loopt een tocht en nadert verschillende muzikanten. Als de koningin de muzikanten passeert gaan zij voor haar spelen, totdat ze weer weg is. Door alle leerlingen een keer koning(in) te laten zijn kunnen alle leerlingen ervaren hoe het is om positieve aandacht te krijgen, of juist aandacht te geven aan een ander. Het is motiverend voor de leerlingen om naar een doel te kunnen werken.

Bijvoorbeeld om aan het eind van de serie muziekactiviteiten een voorstelling te geven voor de ouders of andere leerlingen van de school.

Bijlage 4:

Individuele gesprekken over muziek:

In een persoonlijk gesprek met de leerlingen uit de Eksters heb ik onderzoek gedaan naar hun interesses en niveau op het gebied van muziek. De volgende vragen zijn aan bod gekomen:

- Bespeel je een muziekinstrument?
 - Wat voor instrument zou je het liefst bespelen?
 - Wat vind je van het vak muziek?
 - Luister je wel eens muziek op de radio, van cd of op televisie?
 - Wat voor soort muziek luister je dan? (genre of artiest)
 - Vind je het leuker om te zingen, of om instrumenten te bespelen tijdens de muziekles?
 - Houd je van snelle of langzame muziek?
 - Houd je van hoge of lage tonen?
 - Vind je dat jullie vaak genoeg muziek krijgen op school?
- ➔ Laat de kinderen een aantal instrumenten bespelen en onderzoek of ze gevoel hebben voor maat/ritme. Hiervoor laat ik de kinderen een aantal instrumenten 'testen'. Ze kiezen het instrument uit dat ze het liefst zouden bespelen en vervolgens krijgen ze een opdracht met dit instrument: ik tel, de leerling laat steeds op tel 4 een geluid horen met het instrument. Zo wil ik onderzoeken of ze gevoel voor 'maat houden' hebben.

Leerling	Antwoorden
A.K. Gevoel voor muziek: + (maat/ritme) Kiest: gitaar	- Ik speel een beetje gitaar. Ik krijg les van Adje (?). - Gitaar speel ik het liefst. - Muziek? We hebben nooit muziek op school. - Ik luister muziek op de computer (YouTube), maar ook op tv en van de radio. - Ik luister het liefst naar Justin Bieber. - Tijdens een muziekles zou ik graag instrumenten bespelen, dat vind ik leuker dan zingen. - Ik houd wel van allebei. - Maakt niet uit. - Nee, we zouden veel vaker muziek moeten krijgen op school.
D.B. Gevoel voor muziek: +/- (maat/ritme) Kiest: gitaar	- Ik speel blokfluit. Ik heb geen les gehad. - Ik zou het liefst gitaar spelen. - Muziek op school vind ik leuk! - Ik luister meestal muziek van cd'tjes. - K3, Justin Bieber, en Ralf (Junior Songfestival) luister ik graag. - Zingen en muziekinstrumenten bespelen vind ik allebei wel leuk. - Heel snelle muziek. - Hoog of laag, maakt niet uit. - Nee, we krijgen niet vaak genoeg muziek op school.

D.B.2 <i>Gevoel voor muziek: +/- (maat/ritme)</i> Erg onzeker. Kiest: trommel	- Ik speel blokfluit. Vroeger heb ik op les gezeten, nu niet meer. - Ik zou het liefst gitaar spelen. - Ik vind muziek leuk! - Ik luister muziek op de radio en op televisie, maar ook van de computer. Slam FM, clipjes.nl, YouTube. - Lady gaga is mijn favoriete muziek. - Tijdens de muziekles zou ik het liefst instrumenten bespelen. - Langzame muziek en 'gewone' muziek. Niet zo snel. - Hoge tonen. - Nee, we zouden vaker muziek moeten krijgen.
E.V. <i>Gevoel voor muziek: + (maat/ritme)</i> Kiest: trommel	- Soms speel ik gitaar of keyboard, maar ik zit niet op les. Ik leer het van mijn moeder. - Ik zou het liefst drummen, gitaar spelen of blokfluit spelen. - Hebben we muziek op school? - Heel vaak. Van de radio, maar ook op de computer (YouTube). - Ik luister vooral Justin Bieber, K3, Nick&Simon, Jan Smit. - Zingen vind ik leuker dan instrumenten bespelen. - Snel en langzaam. Langzame muziek als ik niet zoveel zin heb. - Lage tonen. - Ik vind dat we niet genoeg muziek krijgen op school.
F.V. <i>Gevoel voor muziek: +/- (maat/ritme)</i> Kiest: trommel	- Nee, nooit gedaan. - Ik zou het liefst saxofoon spelen. - Ik vind muziek een beetje leuk. - Ja, via internet (clipjes.nl) of van de radio, Slam FM of TMF. - Lady gaga luister ik het liefst. - Ik vind het het leukst om instrumenten te bespelen. - Snelle muziek. - Hoge tonen. - Nee, we hebben te weinig muziek.
J.L. <i>Gevoel voor muziek: +/- (maat/ritme)</i> Kiest: gitaar	- Ja, ik bespeel piano. Ik zit niet op les, krijg les van mijn moeder. - Piano of keyboard zou ik het liefst doen. - Ik vind muziek leuk. - Vooral van CD. - Nick en Simon, James Blunt, Yes R. - Instrumenten bespelen doe ik liever dan zingen. - Langzame muziek. - Lage tonen. - Niet echt vaak genoeg.
J.M. <i>Gevoel voor muziek: - (maat/ritme)</i> Kiest: trommel	- Nee ik speel geen muziekinstrument. Ik heb dat ook nooit gedaan. - Drumstel lijkt me wel gaaf. - We hebben eigenlijk geen muziek, ik weet niet wat ik er van vind. - Ik luister meestal muziek op de computer. - Yes R vind ik wel leuk, en 'New kids' - instrumenten bespelen, zingen kan ik namelijk niet. - Langzame muziek. - Lage tonen. - Weet ik niet.

K.L. <i>Gevoel voor muziek: +/- (maat/ritme)</i> Kiest: trommel	- Nee, maar ik wil een blokfluit kopen. - Ik zou het allerliefst blokfluit spelen. - Ik vind muziek leuk. - Op televisie, maar ook op de computer van YouTube. - Ik luister graag naar Nick&Simon, Jan Smit, André Hazes en Frank van Etten. - Het leukste vind ik muziekinstrumenten bespelen. - Langzame muziek en af en toe een beetje snel. - Lage tonen. - Nee, zeker niet vaak genoeg!
M.K. <i>Gevoel voor muziek: - (maat/ritme)</i> Kiest: woodblock	- Nee ik speel niets. - Het liefst zou ik gitaar spelen. - Valt mee. - Ja ik luister vooral via de radio en computer. - Ik luister graag Frans Duijts en JJ Uts (?) - Instrumenten bespeel ik liever dan dat ik zing. - Snel en langzaam. - Allebei. - Valt mee.
M.M. <i>Gevoel voor muziek: +/- (maat/ritme)</i> Kiest: gitaar	- Nee, nooit gedaan. Ik wil het ook niet. - Trommel. - Vroeger was muziek leuk op school. Nu komt het niet vaak meer voor dat we muziek krijgen. Klassieke muziek vind ik niet leuk. - Ja, heel veel. Vooral van radio en tv: SlamFM en TMF. - Ik luister graag Justin Bieber, Lady gaga, Beyoncé en Cascada. - Ik zing liever dan dat ik instrumenten bespeel. - Langzame en snelle muziek, ligt eraan in wat voor stemming ik ben. - hoge tonen. - Ik vind dat we niet vaak genoeg muziek krijgen op school.
N.K. <i>Gevoel voor muziek: - (maat/ritme)</i> Kiest: trommel	- Nee. Nooit gedaan. - Ik speel graag gitaar als het kan. - Ik vind het wel een goed vak. - Ja heel veel. Vooral van de radio: 3FM → Chiel Beelen. - Mijn favoriete muziek is die van New Kids. - Snelle liedjes. - Lage en hoge tonen. - Nee, hoeft niet vaker. We spelen niet de liedjes die ik leuk vind. - Ik wil DJ worden.
P.R. <i>Gevoel voor muziek: +/- (maat/ritme)</i> Kiest: gitaar	- Ja, ik speel drumstel. Ik krijg les op de Tamboerijn (muziekvereniging). - Ik speel het liefst op een drumstel. - Muziek is leuk. Kun je je lekker mee uitleven. - Ik luister graag naar CD. - Yes R, Justin Bieber, Black Eyed Peas en Crazy Frog. - Ik speel liever op muziekinstrumenten dan dat ik zing. - Snelle muziek vind ik het mooist. - Lage tonen. - Nee, niet vaak genoeg.

R.L. <i>Gevoel voor muziek:</i> - (maat/ritme) Erg onzeker. Kiest: woodblock	- Nee, ik heb nooit een instrument bespeeld. - Drumstel zou ik het liefst bespelen. - We hebben geen muziek. Hoeft ook niet van mij. - Het liefst luister ik Cd'tjes. - Nederlandstalige muziek, bijvoorbeeld Frans Duijts. - Ik speel liever op een instrument. - Snelle muziek. - Hoge tonen. - Nee, niet vaker muziek.
---	---

		
'Muziek kun je cadeau geven'		
Als er sprake is van een slechte groepsfeer in de klas is de kans groot dat de leerlingen snel jaloers op elkaar zijn en elkaar weinig gunnen. De leerlingen zien vooral het negatieve gedrag van de ander en vinden het daarom erg moeilijk om iemand een compliment te geven waar ze geen 'beste vriend' mee zijn. Daarnaast weten ze niet goed hoe ze moeten reageren als ze zelf een compliment krijgen.		
Doel:	De leerlingen zijn gericht op de ander, ze leren complimenten te geven en te ontvangen.	
Benodigheden:	Voor iedere speler een muziekinstrument naar eigen keuze. (Bijvoorbeeld: handtrom, triangel, sambaballen, bekkens of xylofoon)	
Randvoorwaarden: 	- Opstellen van regels over de omgang met instrumenten en de omgang met elkaar, zoals: - Elkaar uit laten praten, uit laten spelen. - Accepteren dat een andere leerling een instrument bespeelt die jij graag had willen bespelen. - Het instrument gebruiken waar het voor bedoeld is. - Het gaat er niet om dat je een instrument goed kunt bespelen, respecteer daarom dat iemand het minder goed kan dan jij. - De leerlingen moeten elkaar letterlijk en figuurlijk 'zien zitten', een kringvorm is daarom gemakkelijk.	
Activiteiten: 	Inleiding	Een cadeau geef je aan iemand omdat hij jarig is. Maar er zijn ook andere redenen waarom je iemand een cadeau kunt geven. Aan wie hebben de leerlingen weleens een cadeau gegeven en waarom? Hebben ze ook weleens een cadeau gegeven aan iemand die niet jarig was? Vraag de leerlingen hoe ze zich voelen als ze een cadeautje krijgen.
	Uitleg	Wanneer je een complimentje krijgt voelt het soms ook een beetje alsof je een cadeautje krijgt. Hoe kan dat? Vertel dat het belangrijk is om elkaar complimentjes te geven. Vraag aan de leerlingen waarom dat zo is. Het is niet gemakkelijk om een complimentje of cadeautje te geven aan iemand die je niet zo aardig vindt. Waardoor komt dat? En hoe reageren de leerlingen op iemand als ze van hem een cadeautje of complimentje krijgen? Vertel dat de leerlingen elkaar met de volgende activiteit een cadeautje gaan geven. Maar niet zomaar een cadeau; een muzikaal cadeau.
	Begeleide inoefening	Voor het weggeven van het muzikaal cadeau laat je als leerkracht verschillende mogelijkheden horen en zien waarop een muziekinstrument bespeeld kan worden. Verschillende ritmes en wisselende volumes.
	Klassikale verwerking	- De leerlingen kiezen allen een instrument en gaan daarmee in een kring zitten. - Op verzoek of op een ander teken van de leerkracht gaat één van de leerlingen op zijn muziekinstrument spelen. De andere spelers luisteren. - Op een teken van de leerkracht stopt de aangewezen speler met zijn spel en noemt de naam van degene die naast hem zit, wijst hem aan en/of kijkt hem aan. Nu gaat deze leerling spelen. Alle leerlingen krijgen een beurt op deze manier.

		4. Nu wordt er van de leerling meer eigen initiatief verwacht. De leerling moet uit zichzelf op tijd weten te stoppen en hij moet iemand kiezen. 5. Het muzikaal cadeau wordt geïntroduceerd. De leerkracht gaat als eerste spelen. Hij zegt dat hij een cadeautje gaat spelen voor Femke, die naast hem zit, of misschien voor de jarige Lisa. 6. De gelukkige speler luistert goed naar zijn cadeau en reageert daarop door bijvoorbeeld 'dankjewel' te zeggen. Iedereen krijgt uiteindelijk een muzikaal cadeau. 7. Leerkracht begint met een nieuwe ronde, maar nu krijgen de leerlingen er de opdracht bij om een complimentje te geven aan de leerling aan wie ze het muzikaal cadeau geven. Bijvoorbeeld: 'Ik speel een cadeautje voor Femke, want zij heeft mij vandaag goed geholpen met de rekensommen'. * Uitbreiding: Er kan muzikaal bedankt worden. Dan speelt de ontvanger een stukje terug.
	Evaluatie	Bespreek met de leerlingen hoe ze het vonden om een muzikaal cadeau te geven en te ontvangen. Vraag ook hoe het voelt om een complimentje te krijgen van een leerling (die misschien niet je beste vriend is).

Enquête Muziek

Beste Ekster!

Weet je nog dat je een enquête hebt ingevuld over hoe jij je voelt in de klas? Om te werken aan een betere groepssfeer heb ik jullie muzieklessen gegeven. Daarbij hebben jullie geleerd om elkaar complimenten te geven en naar elkaar te luisteren. Ook hebben jullie geleerd om je gevoel te uiten met muziek.

Omdat ik erg benieuwd ben wat je vond van de muzieklessen, heb ik een nieuwe enquête voor je.

Alvast bedankt voor je hulp!

Groetjes juf Stefanie

Uitleg:

Je gaat straks een vragenlijstje invullen. Achter de vraag staan meerdere gezichtjes. Kruis het gezichtje aan, die aangeeft hoe jij je voelt. Hieronder leg ik uit wat de gezichtjes betekenen.

	Vreselijk. Ik vond het helemaal niet leuk.		Leuk!
	Hmm, niet zo leuk.		Super! Het was erg leuk.
	Spannend. Ik vond het best wel eng.		

Onderaan staan ook 3 open vragen. Hier moet je zelf een antwoord opschrijven.

Veel succes met het maken van de enquête!

Enquête muziek!

Hoe vond je het om muziekinstrumenten te mogen bespelen?					
Wat vond je van de activiteiten die we hebben gedaan tijdens de muziekles?					
Hoe voelde je je tijdens de muzieklessen?					
Hoe vond je het om gevoelens te uiten met muziek? (bijvoorbeeld: als je boos bent sla je hard op de trommel).					
Hoe vond je het om een klasgenootje een muzikaal cadeau te geven?					
Welk gezichtje laat het beste zien hoe de leerlingen met elkaar om gingen? Luisterden ze naar elkaar en reageerden ze vriendelijk op elkaar?					

Wat vond je het leukst aan de muzieklessen?

Hoe zou de muziekles nog leuker en gezelliger kunnen worden?

Zou je vaker muzieklessen willen krijgen op deze manier?

'Muziek als middel om tot groepssfeerverbetering te komen in de klas'Vragenlijstje muziekactiviteiten

1. Hoe zou je de inhoud en opbouw van de door mij ontworpen muzieklessen beoordelen?

Je hebt een moeilijk onderwerp aangepakt. Verbeteren van de groepssfeer d.m.v. muziek. Inhoud en opbouw van de lessen waren goed doordacht en sloten aan bij de belevingswereld van de kinderen, enerzijds omdat het allemaal binnen het schoolproject viel, maar ook doordat je heel creatief de "Koninginnedag" bij in je project betrokken hebt. Dit gaf voor de kinderen veel herkenning en motivatie.

2. Sluiten de activiteiten aan bij het niveau en de belevingswereld van de leerlingen?

Jazeker, je hebt de lessen gepland in de periode van het schoolproject "Muziek". Aangezien de leerlingen al helemaal gericht waren op het thema sloten jouw activiteiten naadloos aan op hun beleving. De inhoud van de activiteiten waren op het niveau van de leerlingen en er zat voldoende differentiatie in om iedereen mee te laten doen.

3. Is het product makkelijk hanteerbaar? (gericht op de organisatie, tijd en materialen)

Je hebt de lessen op een goede manier over de projecttijd van drie weken verspreid. De leerlingen vonden het steeds weer leuk een activiteit rondom muziek met jou te doen. De tijdsplanning was goed; binnen het muziekthema en jouw lessen waren goed georganiseerd. De lessen werden in een zodanig tijdsbestek gegeven dat de leerlingen volop gemotiveerd bleven, aldus: kort maar krachtig. Het materiaalgebruik was goed, goede inzet van de aanwezige instrumenten. De kinderen vonden het leuk deze te hanteren.

4. Denk je dat het uitvoeren van een serie muziekactiviteiten (in deze vorm) een bijdrage kan leveren aan de sociale vaardigheden van de leerlingen in de Eksters?

Door middel van je opdrachten bereik je dat de leerlingen gezamenlijk in kleine of grote groepen verantwoordelijk zijn voor het product. De leerlingen moeten dus met elkaar overleggen en ontdekken dat alleen door goede communicatie en samenwerking een goed eindproduct geleverd kan worden. Je vraagt dus veel van de sociale vaardigheden van de kinderen.

5. Denk je dat de groepssfeer kan verbeteren als muziek op deze manier gedurende langer tijd wordt ingezet? (het gaat hierbij niet alleen om de Eksters, ook om andere klassen)

Jazeker, mits daar een goede planning voor gemaakt wordt en regelmatig met de kinderen de processen geëvalueerd worden. Natuurlijk is een goede observatie nodig om het groepsproces te bewaken. Ook is het belangrijk dat collega's van de diverse bouwen dit goed met elkaar bespreken en afstemmen om het school- of bouwbreed te maken. Het is natuurlijk wel zo dat muziek slechts een onderdeel is binnen een aanpak om de groepssfeer binnen klassen te verbeteren. Het is wel heel goed bedacht om juist muziek hier een onderdeel van te laten zijn, omdat mogelijkheden tot verbetering van de groepssfeer vaak gezocht worden in eindeloze

gesprekken met leerlingen. Muziek als creatieve manier voor samenwerking en gezamenlijk plezier is voor veel kinderen een goede invalshoek.

6. Eventuele andere opmerkingen?

Let bij het geven van de lessen nog op je eigen houding. Muziek maken is natuurlijk heel erg leuk en het gebruik van de diverse instrumenten versteekt dit alleen maar. Vooral bij deze groep is het dan erg belangrijk dat je goede afspraken maakt en direct reageert wanneer iets niet gaat zoals afgesproken. Je hebt wel overwicht over de leerlingen, maar soms mag je nog wel iets meer van jezelf laten zien. Geef duidelijk aan STOP en LUISTER en voer uit zoals we het hebben afgesproken. Deze groep bedenkt vanuit het verleden vaak zelf hoe het moet gaan, maar jij bent de regisseur.

Van de andere kant laat je ook durf zien om jezelf te geven in een vrije situatie met kinderen (sommigen met problematisch gedrag). Je stelt jezelf kwetsbaar op en verwacht dit ook van de leerlingen. Dit versterkt de onderlinge band zowel tussen leerlingen en leerkracht en leerlingen onder elkaar.

Het was erg leuk dat je een onderdeel van je lessencyclus liet terugkomen op de eindvoorstelling voor alle leerlingen in de eetzaal. Het publiek heeft er van genoten.

Op donderdag 20 mei heb ik mijn onderzoek gepresenteerd aan het team van de S.B. tijdens een onderwijsvergadering. Aan het begin van de vergadering kreeg ik ongeveer 15 minuten de tijd om uit te leggen hoe mijn onderzoek is verlopen en wat het heeft opgeleverd. Ik heb tijdens de presentatie ook een aanbeveling gegeven aan de school. Vooraf had ik voor alle aanwezigen bij deze vergadering een uitdraai gemaakt van een muziekactiviteit van mijn product *'Daar zit muziek in!'*. Deze activiteit; 'muziek kun je cadeau geven', is een van de activiteiten die ik heb uitgevoerd in praktijk. Met ondersteuning van deze les konden de leerkrachten zich een concreet en realistisch beeld vormen over de inhoud van mijn onderzoek. Ik ben de presentatie begonnen met een uitleg over de keuze van mijn onderwerp. Dit was betekenisvol, want veel leerkrachten hadden zelf ook te maken gehad met de groep de 'Eksters', en hebben in het verleden ervaren dat de slechte groepssfeer in deze klas belemmerend is voor het functioneren van leerling en leerkracht. Vervolgens heb ik verantwoord waarom ik gekozen heb voor muziek als creatieve werkvorm om de groepssfeer te verbeteren. Het team liet merken dat ze dit een goede keus vonden, omdat er inderdaad weinig aan muziek werd gedaan op de S.B. Ik heb uitgelegd welke onderzoeksinstrumenten ik heb ingezet om te bepalen welke vorm en inhoud de muzieklessen moesten krijgen om een verbetering in de groepssfeer te stimuleren. Op grond hiervan is mijn product tot stand gekomen, waarvan ik meerdere activiteiten heb uitgevoerd in de Eksters. Ik heb de door mij ontwikkelde map *'Daar zit muziek in!'* gepresenteerd en de leerkrachten gevraagd om de les te bekijken die ik aan het begin van de vergadering had uitgedeeld. Het team kreeg de kans om mij verschillende vragen te stellen over het onderzoek en het product. Een leerkracht vroeg bijvoorbeeld hoe de leerlingen reageerden op de activiteiten. Iemand anders was benieuwd of ik met het geven van die paar lessen in praktijk al een verbetering had gezien in de groepssfeer. Ik heb uitgelegd wat het onderzoek heeft opgeleverd en wat de reacties van de leerlingen waren. Mijn mentor, die de lessen had gezien, vulde mij aan. Volgens hem sloten de lessen goed aan bij de belevingswereld van de leerlingen, en bij de verschillende niveaus. Hij was tevens enthousiast over het feit dat de lessen makkelijk hanteerbaar waren. Dit had te maken met de eenvoudige muziekinstrumenten die op vrijwel iedere school wel aanwezig zijn en de praktische inhoud van de lessen. Zoals ook ik had uitgelegd aan

het team vertelde mijn mentor dat het niet zo is dat je met één muzieklesje per week een betere groepssfeer kunt bereiken. Het is een onderdeel van het werken aan een betere sfeer, ook bij andere vakken moet er aandacht aan worden besteed.

Ik heb het team een aanbeveling gedaan, zoals die is beschreven in mijn onderzoek. Zo is het inzetten van het product '*Daar zit muziek in!*' erg geschikt om in te zetten aan het begin van het schooljaar, wanneer de leerlingen meer open staan voor nieuwe dingen en gemotiveerd zijn. Hier kon het team zich wel in vinden, omdat het ook belangrijk is om in het begin van het jaar aan de groepssfeer te werken.

Ik heb uitgelegd aan het schoolteam van de S.B. dat ik het product dat ik ontworpen heb aan hen zal overhandigen. We hebben afgesproken dat de map met muzieklessen in de personeelskamer zal komen te staan in de kast. Hierop reageerde het team enthousiast. Velen gaven aan dat ze benieuwd waren naar de lessen en hoe de leerlingen erop zouden reageren.

Ik heb een goed gevoel over de manier waarop ik mijn onderzoek heb afgerond op de S.B. De presentatie was van belang om ervoor te zorgen dat de school in de toekomst ook daadwerkelijk aan de slag zou gaan met mijn muzieklessen voor het verbeteren van de groepssfeer. Het team was blij met het verkrijgen van de muzieklessen '*Daar zit muziek in!*'

Wanneer	Wat	Waar	Resultaat	Extra opmerking
27-10-09	Onderwerp aangedragen tijdens workshop over 'leer- en onderzoekslijn'.	Edith Stein	Vastbesloten dat ik kies voor een onderzoek waarin ik werk aan de groeps sfeer van de klas. Groepsdynamica zou een idee kunnen zijn.	
28-10-09	Literatuur gezocht over groepsdynamica, hier iets van uitgewerkt.	Studielandchap Edith Stein	Kort op papier gezet wat groepsdynamica precies is.	
29-10-09	Gesprek met mentor (en LOL-begeleider) over de keuze van een onderwerp voor mijn Leer- en onderzoekslijn.	Schutte's Bosschool	Onderwerp heeft te maken met het werken aan een betere groeps sfeer. School is bezig met de inzet van coöperatieve werkvormen. Nadenken of ik hier verder mee wil gaan.	Voor extra informatie contact opnemen met IB-er.
01-11-09	Op internet gezocht naar informatie over creatieve therapie.	Thuis	Besloten dat ik niet verder wil met 'groepsdynamica', of coöperatieve werkvormen. Ingeving; creatieve therapie. Onderzocht wat deze vorm van therapie inhoudt en dit in een bestandje gezet.	• www.ggzkinderenjeugd.nl • www.detoverstaf.com
02-11-09	Gezocht naar literatuur	Studielandchap Edith Stein	Definitief besloten dat ik voor mijn Leer- en onderzoekslijn kies voor de inzet van een creatieve werkvorm om te ontdekken wat er in kinderen omgaat en wat ze dwars zitten.	Literatuur: -Kinderen tekenen; ontwikkeling en achtergronden van Rose Fleck-Bangert. -50 werkvormen voor creatieve sessies van Rozemarijn Dols & Josine Gouwens
05-11-09	Literatuur gelezen 'Kinderen tekenen; ontwikkeling en achtergronden' van Rose Fleck-Bangert	In de bus, onderweg naar stage en op de terugweg naar huis.	Tot en met bladzijde 51 gelezen.	
06-11-09	Literatuur gelezen 'Kinderen tekenen; ontwikkeling en achtergronden' van Rose Fleck-Bangert	In de bus, onderweg naar stage en op de terugweg naar huis.	Boek uitgelezen.	
10-11-09	Literatuur uitgewerkt 'Kinderen tekenen; ontwikkeling en achtergronden' van Rose Fleck-Bangert	thuis	Aandachtspunten verwerkt tot een samenvatting van het boek 'kinderen tekenen; ontwikkeling en achtergronden'.	
18-11-09	Aanleiding en probleemstelling	thuis	Start gemaakt met het schrijven van de	

	geschreven		probleemstelling en aanleiding voor de keuze van het onderwerp.	
07-12-09	Literatuur gezocht in het studielandschap rondom het thema 'groepssfeer' en 'muziektherapie'.	Studielandschap Edith Stein.		
05-01-2010	Literatuur gezocht in studielandschap	Studielandschap Edith Stein		'Muziektherapie' niet leenbaar bij SLS. Doornemen op school!
07-01— 010-	Contact gezocht met 'Muzarte' een praktijk voor kunstzinnige therapie.	Schutte's Bosschool	Telefonisch niet bereikbaar. Maitje gestuurd voor het maken van een afspraak, voor het afnemen van een interview.	
	Enquête gemaakt voor de Eksters.	Schutte's Bosschool.	Enquête die antwoord geeft op de vraag hoe de leerlingen de sfeer ervaren in de Eksters. Gekopieerd. Afnemen op 08-01-2010	
	Onderwijs-vergadering bijgewoond.	Schutte's Bosschool.	Aangegeven dat ik begonnen ben met mijn praktijkonderzoek met als onderwerp de groepssfeer verbeteren van de Eksters. Gevraagd of het team medewerking wil verlenen bij mijn onderzoek.	Team wil medewerking verlenen, maar als ik bijvoorbeeld een enquête heb gemaakt moet ik het eerst terugkoppelen naar de directie.
08-01-2010	Afnemen van de enquête.	Schutte's Bosschool.	Enquête onder de leerlingen van de Eksters afgenomen, en geanalyseerd. Conclusies getrokken uit de resultaten.	
	Concretisering van de onderzoeksvraag en deelvragen.	Thuis.		Opsturen naar Vera Siemerink voor feedback.
09-01-2010	Inleiding geschreven	Thuis	Inleiding geschreven + literatuur doorgenomen.	
16-01-2010				
21-01-2010	Interview afgenomen met een muziektherapeute.	Muzarte	Verschillende voorbeelden gekregen hoe muziek in te zetten is als middel om te komen tot een betere groepssfeer.	<i>Aanbevolen literatuur:</i> - Bernhard Liefengood; antroposofische literatuur - Steiner: Helpedagogie
24-01-2010	Interview uitgewerkt.	Thuis.		
25-01-2010	Literatuur verwerkt.	Thuis.	Hoofdstuk 2; <i>Theoretische onderbouwing</i> geschreven	
30-01-2010	Onderzoek uitgewerkt	Thuis.	Hoofdstuk 3; <i>Onderzoeksmethodologie</i> geschreven.	
09-03-2010	Met critical friends en Vera Siemerink (begeleidster) de voortgang van het praktijkonderzoek	Studielandschap Edith Stein	De deelvragen moeten anders worden opgesteld. Literatuur moet worden aangevuld met meer informatie over	Vera neemt contact op met Sieme Ankone (muziektherapeut) voor informatie en tips over het onderwerp.

	bespreken.		muziek(therapie).	
18-03-2010	Persoonlijke gesprekken gevoerd met de leerlingen uit de Eksters.	Schutte's Bosschool	Inzicht gekregen in de interesses en het niveau van de leerlingen op het gebied van muziek.	<i>Info van Sieme (zie mail Vera):</i> 'groups in musictherapy' literatuur die groepsprocessen behandelt.
24-03-2010	1 ^e ontwerp voor een muziek sessie gemaakt (gericht op het verbeteren van de groepssfeer).	Thuis	Ontwerp klaar voor de muziekles.	Opsturen naar Vera Siemerink voor feedback.
31-03-2010	Uitwerken verslag praktijkonderzoek.	Thuis	Hoofdvraag en deelvragen aangepast, anders opgesteld. Literatuurstudie aangevuld. Persoonlijke gesprekken met leerlingen uitgewerkt en verwerkt in data-analyse.	Literatuur: - <i>Handboek muziektherapie</i> van H. Smeijsters. -
08-04-2010	Uitvoeren muziekactiviteit 1	Schutte's Bosschool	'Gevoelens uitdrukken met muziek'	
09-04-2010	Uitvoeren muziekactiviteit 2	Schutte's Bosschool	'Muziek kun je cadeau geven'	
11-04-2010	Ontwerpen van meerdere muziek activiteiten voor het verbeteren van de groepssfeer.	Thuis	Muzieklessen ontwikkeld voor verbetering van de groepssfeer.	Literatuur: - Het muziekspeelboek (I. Van Wijck).
16-04-2010	Uitvoeren muziekactiviteit 3	Schutte's Bosschool	'Muziek als middel tot communicatie en verbondenheid.'	
20-04-2010	Uitvoeren muziekactiviteit 4	Schutte's Bosschool	'leve de koningin'	
23-04-2010	Uitwerken muzikles 'leve de koningin'	Schutte's Bosschool	Plastificeren etc.	
25-04-2010	Literatuuronderz. Aangepast (hoofdstuk 2).	Thuis		Literatuur: - <i>Coöperatief leren in muziek</i> . Evelein, F.
26-04-2010	Uitwerken data-gegevens hoofdstuk 4.	Thuis	Diagrammetjes gemaakt met resultaten van de diagnostische gesprekken.	
29-04-2010	Muziekactiviteit 5 uitgevoerd op de leerwerkplek.	Schutte's Bosschool	Tijdens de afsluiting van het project van de maand april; 'muziek' (voorstelling), laten zien wat ik met de Eksters heb gedaan om aan de sfeer te werken. Eindevaluatie afgenomen bij de leerlingen in de vorm van een enquête.	
04-05-2010	Uitwerken hoofdstuk 4	thuis	Data-presentatie uitgewerkt.	
11-05-2010	Uitwerken hoofdstuk 4	Thuis	Data-presentatie af. Hoofdstuk 1 en 2 bijgewerkt (n.a.v. feedback Vera). Hoofdstuk 3 aangevuld.	Literatuur: - <i>MusicTherapy. Creative therapies in Practice</i> . Darnley-Smith, R. & M. Patey, H. (2003)

12-05-2010	Uitwerken hoofdstuk 4.	Thuis	Hoofdstuk 4 data-presentatie en data-analyse af. Hoofdstuk 3 af.	
13-05-2010	Uitwerken hoofdstuk 5 'conclusies'.	Thuis		
16-05-2010	Uitwerken hoofdstuk 5 'conclusies'	Thuis	Conclusies af, + aanbevelingen en het nawoord.	
16-05-2010	Samenvatting af.	Thuis	Alle hoofdstukken geschreven en gecontroleerd op spelfouten, zinsopbouw etc.	
18-05-2010	Verslag af.	Thuis	Verslag opsturen naar Vera, voor de laatste feedback.	
20-05-2010	Presenteren onderzoek tijdens vergadering	Schutte's Bosschool		
27-05-2010	Definitief verslag inleveren op de Edith Stein.	Edith Stein	Portfolio inleveren + definitieve verslag praktijkonderzoek.	Denk aan cd'tje + uitwerking van de muziekactiviteiten.